

ТУХАЙЛАХ ЯЛГАЦ ГИШҮҮН (THE) (The definite article)

1. the [kʰɪ] : гийгүүлэгчээр эхэлсэн үгийн өмнө : the book, the boy, the lady, the university, the union
2. the [ki] : эгшгээр эхэлсэн нэрийн өмнө : the American, the animal; мөн үл дуудагдах h-ээр эхэлсэн үгийн өмнө : hour, honour, honest; эхний үе нь өргөлтгүй үгийн h-ийн өмнө: the horizon тус тус хэрэглэгдэнэ.

I . Тухайлах ялгац гишүүн хэрэглэх тохиолдлууд

- Зүг чиг заасан : towards the North, in the North, гэвч: from north to south, from east to west гэх мэт тохиолдолд хэрэглэхгүй.
- Газар орон болон арлын нэр олон тоонд : the East-Indies, the Netherlands, the Hebrides.
- Гол мөрөн, нуур, далай, тэнгис, уулс олон тоонд : the Thames, the Atlantic, the Alps
- Орчлонд ганц юмны нэрийн өмнө : the moon - сар, the earth - дэлхий, the sun - нар.
- Өмнө нь дурдсан зүйлээ дахин давтах үед : I bought a postage stamp yesterday. The stamp is very interesting.
- Улс орны нэр нь republic, union, kingdom, states гэсэн үгтэй бол : The United states of America - АНУ
- Ямар нэг бүлэг юмыг ерөнхийд нь нэрлэх үед : the English - англичууд, the old - хөгшчүүл, the wolf - чоно.
- Нэр үгийг тодотгож байгаа дэс тооны өмнө : the first week - эхний долоо хоног, the second floor - гуравдугаар давхар.
- Хавсрал нэрийн давуу зэргийн өмнө : the highest mountain in the world - дэлхийн хамгийн өндөр уул.
- Нэг гэр бүлийг бүхэлд нь нэрлэх үед : the Smiths - Смитийнхэн
- Сонин, найрал дуу, оркестр, поп хамтлагийн нэрийн өмнө : the Daily News, the Bach Choir, the Beatles

Сануулга : all, both, half, double, quite, twice - ын ард нь "the" байна. all the world, double the sum, all the money.

II . Тухайлах ялгац гишүүнийг орхих тохиолдлууд

- Оноосон нэр (мөн poor, old, little, good, saint -тай) бол: poor Peter, little John
- Цол хэргэм ураг төрлийн нэр бол : Admiral Nelson, King Richard, Queen Elizabeth, Uncle Sam, Dr.Miller
гэвч : the Queen of England гэх үед хэрэглэнэ.
Санамж : Англи цол хэргэм биш бол the авна : emperor, czar, archduke, elector : the Emperor William, the Czar Peter I
- Улс болон хотуудын нэр бол: Switzerland, Turkey, London,
гэвч : the London of today - гэх үед хэрэглэгдэнэ.
- Mount- , cape- , lake- , harbour- , bay- тай оноосон нэр байвал : Mount Everest, Cape Trafalgar, Lake Geneva, New York Harbour, Hudson Bay,
гэвч : the Cape of Good Hope гэх үед хэрэглэгддэг.
- Гудамж, талбай, гүүр, барилга оноосон нэртэй бол : Oxford street, Trafalgar square, Windsor castle, London bridge.
- Тоолж үл болох ерөнхий нэрийн өмнө : life, death, love, Earth, Heaven, Hell ; He was weary of life.
гэвч : the life of the whole nation гэх үед ялгац гишүүн авна.

- Нэр үгийн өмнө тооны нэр, төлөөний үг орвол : two boys, his friend, this room, some apples.
- Church, school, college, prison, business, chapel, hospital, market, sea, table, town, work, bed гэх мэт үгс нь ерөнхий утгаар хэрэглэгдвэл : church is over, school begins, he was sent to prison, go to bed.
гэвч : тодорхой утгатай бол ялгац гишүүн хэрэглэгдэнэ : The school is near the church. - Сургууль сүмийн хажууд байдаг.
- Материалын нэр : coal, iron , wood, gold : coal is important for export,
гэвч : the coal of Wales (Уэльсийн нүүрс) гэх мэтээр хэрэглэх нь бас бий.
- Нэр олон тоонд байвал : cats, mice, dogs, birds : swallows are pretty birds.
гэвч : the swallows of this summer - энэ зуны хараацайнууд гэхчилэн ялгац гишүүн хэрэглэх тохиолдлууд байна.
- Улирал, сар, өдөр : summer, March, Sunday : on Monday, in Winter, in April, at Christmas
гэвч : the last Sunday in August. гэх үед хэрэглэнэ.
- Шинжлэх ухааны тусгай салбарын нэрийн өмнө :
My brother studies algebra. - Ах маань алгебр судалдаг.
Photography is my hobby. - Фото зураг бол миний хобби.

Сануулга : "of"- ын тусламжтайгаар холбогдсон буюу түүнтэй адил бүх тохиолдолд ялгац гишүүн авна.

the Cape of good Hope, The England I know

ЭС ТУХАЙЛАХ ЯЛГАЦ ГИШҮҮН (A, AN) (The indefinite article)

1. a : гийгүүлэгчээр эхэлсэн үгийн өмнө : a boy, a lady, a European
 2. an : эгшгээр эхэлсэн үгийн өмнө : an animal, an english book,
мөн үл дуудагдах h-ээр эхэлсэн үгийн өмнө : an hour, an heir, an honour
эхний үе нь өргөлтгүй үгийн h-ийн өмнө : an historian
- Анх яригдаж байгаа ба зөвхөн ганц тоонд байгаа тоологдох нэрийн өмнө : I have a pen. I see a dog.
 - Нэг төрөл зүйлийн юмыг нөгөөгөөс нь ялгахын тулд : a dof is domestic animal.
("нохой" гэсэн ерөнхий утгаар)
 - Мэргэжил, үндэстэн, шашинтан бол : my brother is a painter, he is an englishman, she became a Protestant
гэвч : the title of (doctor), the rank of (general), the dignity of (senator)-ийн дараа эс тухайлах ялгац гишүүнгүй байна.
 - Хэмжээ, жин, цаг, тоолол бол : four shillings a yard, sixpence a pound, twice a year, four times a day
 - Тоо хэмжээ заасан тодорхой үгийн өмнө : a million, a thousand, a dozen, a couple, a little

Санамж : "a" - нь half, such, quite, many (зарим нэг), rather, what - ийн ард байна : half a dozen - 6 ширхэг, such a good story - тийм сайн өгүүллэг.

"a" - нь as, so, too, how, however - ээр холбогдсон хавсрал нэрийн ард байна : as good a swimmer as I am - над шиг сайн сэлдэг хүн ; to heavy a weight - дэндүү хүнд жин ; too difficult a task - маш хэцүү даалгавар

НЭР ҮГ (The noun)

I . Хүйс : Дүрмийн хүйс = Байгалын хүйс

а . Хүн ба эд зүйл

Эр хүйсийн хүн, амьтан эр хүйсийн төлөөний үг авна	he	him	his	he met his friend
Эм хүйсийн хүн, амьтан эм хүйсийн төлөөний үг авна	she	her		she saw her friend
Эд зүйлс болон хийсвэр зүйлс эрс хүйсийн төлөөний үг авна	it	its		the book is in its place

б . Амьтан

Амьтны нэр ерөнхийдөө эрс хүйс авна : The lion licked its paw.

гэвч : Гэрийн тэжээмэл болон үлгэрийн амьтан гол төлөв хүйсээр ялгагдана.

эр хүйсийн (хүчтэй) амьтан = эр хүйс : the dog, his name

эм хүйсийн (сул дорой) амьтан = эм хүйс : the cat, she is dead

Зарим нэр үг "-ess" төгсгөл авч эм хүйс үүсгэдэг. Жишээлбэл : actor - actress, host - hostess, prince - princess, waiter - waitress, lion - lioness, duke - duchess

Санамж : Хөлөг онгоц, улс орон болон хотын нэр гол төлөв эм хүйсийг хэрэглэдэг : the 'Atlantic' lost her crew, England and her dominions

II . Нэр үгийн олон тоо үүсгэх

Singular + s : dog - dogs, friend - friends

Дүрмийн олон тоо үүсгэхдээ ганц тоон дээр "-s" залгадаг. Жишээлбэл : leg - legs, wall - walls, tree - trees, table - tables.

Нэр үгийн төгсгөл нь дараах байдалтай бол :

- s, ss, x, z, ch, sh, tch, бол "-es" залгана. Жиш : ass - asses, box - boxes, church - churches
- гийгүүлэгч + y бол "-ies" залгаж олон тоо үүсгэнэ. Жиш : baby - babies
- fe, f бол "-ves" залгана. Жиш нь : wife - wives, knife - knives, wolf - wolves гэх мэт. Гэвч : chief - chiefs, roof - roofs гэж үүсдэгийг анхаар.
- o - бол "-oes" : hero - heroes, potato - potatoes. Гэвч зарим гадаад үгэнд : photo - photos, piano - pianos, radio - radios гэсэн байдлаар үүсдэг.

Үл өөрчлөгдөх үгс

- зарим шувуу, амьтан : sheep - хонь, deer - буга, swine - гахай, fish - загас, fruit - жимс, grouse - ятуу.
- зарим загас : trout - хулд, salmon - салмон, carp - мөрөг, pike - цурхай гэх мэт. Гэвч herring, -s = май, eel, -s = могой загас гэж үүсдэг үгс ч байдаг.
- яс үндэс, оршин суугчдын нэр : Japanese, Swiss, Vietnamese

ох, child, brother гэсэн үгс бол -(r)en төгсгөл авна : ox - oxen, child - children, brother - brethren

Зарим нэр үг үндсээрээ өөрчлөгдөж олон тоо үүсгэдэг. Жишээлбэл : man - men, woman - women, foot - feet, tooth - teeth, goose - geese, mouse - mice, person - people, louse - lice

Санамж : man - тэй холбогдсон нэр үгс олон тоон дээр : gentleman - gentlemen, Frenchman - Frenchmen гэх мэтээр хувирна.

Гэвч : German, -s; Roman, -s; Norman, -s гэх мэт үгс шууд "-s" залгаснаар олон тоо болно.

Зарим нэг хийсвэр (Abstract) болон хам нэр (Collective) зөвхөн ганц тоонд байна. Жиш : advice - зөвлөлгөө, business - ажил хэрэг, furniture - мебель, knowledge - мэдлэг, merchandise - эд бараа, progress - хөгжил дэвшил гэх мэт.

Санамж : Хоёроос дээш хэсэгтэй зүйлс зөвхөн олон тоонд байдаг : scissors - хайч, tongs - бахь, spectacles - нүдний шил, lungs - уушиг, trousers - өмд, scales - жин хэмжүүр, These spectacles are strong. - Энэ нүдний шил бөх.

Анхаар! : Үйлийн эзэн олон тоонд байвал хувцас болон биеийн хэсгийн нэр олон тоонд байна.

They came in with their hats on their heads - Тэд орж ирэхдээ малгайтайгаа байсан.

III . Тийн ялгал (The case)

Нэрлэх (Normative) = (the, a, an)

Хамаатуулах (Genitive - угтвар үгт хамаатуулах) = of (the, a, an)

Өгөх орших (Dative - угтвар үгт өгөх орших) = to (the, a, an)

Заах (Accusative) = (the, a, an)

Англи хэлэнд угтвар үгт хамаатуулахаас гадна мөн Саксоны хамаатуулах гэж байдаг ба энэ нь нэр үгийн ганц тоонд 's, олон тоонд s' -ийг залгаж хэрэглэдэг. Хэрэглэх тохиолдолууд :

- Хүн амьтанд хамаарагдах зүйлийн тухай ярихдаа : Jack's blue book. they boys' book
- Эд зүйл болон цаг хугацаа, газар орон, тоо хэмжээний тухай ярихдаа : a week's holiday, a month's stay, a mile's walk, at arm's length, a stone's throw
- Ярианы хэллэгт : for Heaven's sake - бүх гэгээн хутагтын төлөө, for God's sake - бурхны тусын тулд, for goodness' sake - сайн сайхны төлөө

Санамж : Хэрэв Саксоны хамаатуулахад house, shop, church, practice гэсэн үгс байвал орхиж бичнэ.

I am at my uncle's (house). - Би эгчийндээ (гэрт) байна. at the doctor's (practice) - эмчийн дадлагад

Өгөх оршихын тийн ялгал нь Заахын тийн ялгалын өмнө байрлавал to - гүй орно.

Өгүүлэгдэхүүн	Өгүүлэхүүн	Өгөх орших	Заах	
We	gave	<u>the beggar</u>	a penny	Бид гуйлгачинд нэг пенни өгсөн
I	sent	<u>you</u>	some books	Би чамд хэдэн ном илгээсэн

Угтвар үгт Өгөх оршихын тийн ялгал : Өгөх оршихын тийн ялгал нь Заахын тийн ялгалын дараа байрлавал to - тэй орно.

Өгүүлэгдэхүүн	Өгүүлэхүүн	Заах	Угтвар үгт Ө.о.тя
We	gave	a penny	<u>to the beggar</u>
I	sent	some books	<u>to you</u> (and not to <u>him</u>)

Өгөх оршихын тийн ялгал нь зарим үйл үг болон хавсрал нэрийн дараа Заахын тийн ялгалын өмнө to - тэй байдаг. Жишээлбэл :

english	mongolian	english	mongolian	english	mongolian
to add	-д нэмэх	to reply to	-д хариулах	cruel to	харгис зэрлэг
to listen to	чагнах, сонсох	to happen to	-д болох тохиолдох	just to	шударга
to declare, explain to	-д мэдэгдэх тайлбарлах	to say to	хэлэх, ярих	polite to	ээлдэг, найрсаг
to mention to	дурдах сануулах	kind to	нөхөрсөг, эелдэг		

Өгөх оршихын тийн ялгал нь зөвхөн Заахын тийн ялгалын утга агуулж байгаа үйл үгэнд холбогддог. Гол хэрэглэдэг үйл үгс нь :

english	mongolian	english	mongolian	english	mongolian	english	mongolian
to give	өгөх	to bring	авчрах	to forgive	уучлах	to tell	хэлэх
to lend	зээлүүлэх	to take	-д аваачих	to cost	инэтэй байх	to write	бичих
to offer	санал тавих	to send	-д илгээх	to owe	ертэй байх	to sell	худалдах
to promise	амлах	to fetch	авчрах	to pay	телех	to show	зүйлэх

Санамж : Заахын тийн ялгал "it" - нь биеийн төлөөний үгийн Өгөх оршихын тийн ялгалын өмнө байрлана :
give it me - үүнийг надад өгөөч ; bring it us - үүнийг бидэнд авч ирээч

ХАВСРАЛ НЭР (The adjective)

Тэмдэг нэр буюу хавсрал нэр нь байнга өөрчлөгддөггүй. The great poets of England - Английн их найрагчид. гэх мэт

I. Хавсрал нэрийн харьцуулалтын зэрэг (Degrees of Comparison of the Adjective)

	Зөвшөөх (positive)		Харьцуулсан(comparative)		Давуу (superlative)	
			- er		- est	
Богино үет	long	урт	longer	арай урт	the longest	хамгийн урт
	large	том	larger	арай том	the largest	хамгийн том

Олон үет			more		most	
	beautiful	гоё	more beautiful	илүү гоё	the most beautiful	хамгийн гоё
Дүрэм бус	good	сайн	better	илүү сайн	the best	хамгийн сайн
	bad	муу	worse	бүр муу	the worst	хамгийн муу

Жич : **Давуу зэрэгт** хавсралт нэрийн өмнө тухайлах ялгац гишүүн "the"-г хэрэглэнэ.

- **Богино үет хавсрал нэрэнд** : a) нэг үет хавсрал нэр b) хоёрдугаар үе дээрээ өргөлттэй хавсрал нэр : (polite - politer - the politest , severe - severer - the severest) болон гийгүүлэгчийн дараа -y, -le, -er, -ow, - some -ээр төгссөн хоёр үет хавсрал : happy - happier - the happiest, clever - cleverer - the - cleverest .
- **Олон үет хавсрал нэрэнд** : a) эхний үедээ өргөлттэй хоёр үет хавсрал нэр : cautious - more cautious - the most cautious, useful - more useful - the most useful. b) олон үет хавсрал нэр болон хавсрал нэрийн үүргээрх нөхцөл үйл үгүүд : interesting - more interesting - the most interesting, delighted - more delighted - the most delighted.

Хавсрал нэрээс харьцуулалтын зэрэг үүсгэх бичлэгийн дүрэм :

- "e" - ээр төгссөн бол гэж -er, -est залгана. Жиш : fine - finer - finest, polite - politer - politest
- үгийн эцэст гийгүүлэгчийн дараа "y" байгаа бол "y" - нь "- i -" болно. Жиш : dry - drier - driest, happy - happier - happiest.
- үгийн эцэст дан гийгүүлэгч байх, эцсийн гийгүүлэгчийн өмнө богино эгшиг байх, үгийн эцсийн үе өргөлттэй байх тохиолдолд эцсийн гийгүүлэгчийг давхар бичдэг. Жиш : big - bigger - biggest, hot - hotter - hottest, fit - fitter - fittest.

Дараах хавсрал нэрүүд хавсрал нэрийн зэргийг хоёр хэлбэрээр үүсгэхдээ өөр өөр утга агуулдаг.

<u>Зөвшөөх</u>	<u>Харьцуулсан зэрэг</u>	<u>Давуу зэрэг</u>	<u>Илэрхийлэх утга</u>	<u>Хэрэглэх жишээ</u>
late	later	latest	цаг хугацаа	I'll see you later - Би чамтай дараа уулзана. the latest paper - сүүлчийн баримт
	latter	last	дэс дараа	the latter sentence - дараачийн өгүүлбэр, (the) last time - сүүлчийн удаа
far	farther	farthest	орон зайн	the farthest way - хамгийн хол зам
	further	furthest	дүрслэл	without further delay - цаашид саатахгүйгээр
old	older	oldest	насны ялгаа	he is older than I - тэр надаас ахмад, the oldest tree - хамгийн хөгшин мод
	elder	eldest	зөвхөн хамаатан садны насны ялгаанд тодотголын үүргээр	my elder brother - миний ах, his eldest son - түүний том хүү

near	nearer	nearest	орон зайн	the nearest way to the station - буудал хүрэх хамгийн дөт зам
	next		цаг хугацаа болон дэс дараа	next month - дараагийн сар. the next stop - дараагийн буудал
little	smaller	smallest	жижиг гэсэн хэмжээ	the smallest room - хамгийн жижиг өрөө
	less	least	бага гэсэн хэмжээг	he drinks less wine than milk - тэр сүүг бодвол дарс бага уудаг

II . Харьцуулсан хам бүтэц

- Ижил байдал : as - as : my sister is as big as I am - миний эгч над шиг том.
- Ижил биш байдал : not so - as (эсвэл not as - as) : he is not so (not as) tall as his brother - тэр ах шигээ тийм өндөр биш
- эсвэл харьцуулсан зэрэг (comparative) + than : he is bigger than his brother - тэр ахаасаа илүү том юм.
- the - the : the further they went the worse the road was - цааш явах тутам зам муудсан.
- the less - the less : the less you work, the less you will earn - чи бага ажиллах тусам бага мөнгө олно.

Санамж :

the former - өмнөх нь, эхнийх нь

the same the - . . . шиг адилхан

the latter - . . . сүүлчийнх нь

other than - . . . -с өөр, . . . -с ондоо

III . Хавсрал нэр нэрших нь (Substantivization of adjectives)

Хэсэг бүлэг хүмүүсийг нас, үндэс угсаа, бие бялдар, хөрөнгө чинээ гэх мэт онцлог шинж чанараар нь нэрлэхдээ хавсрал нэрийг **ерөнхий** буюу **хийсвэр нэрийн үүргээр the** - ийн **хамт** хэрэглэдэг ба **олон тоонд хувирдаггүй**.

the good сайчууд Хавсрал нэрээс үүссэн ерөнхий нэр үгээс онцолж тодорхой бүлэг
the blind хараагүйчүүд хүн, хэн нэг хүнийг нэрлэхдээ **man / woman, boy / girl, gentleman / lady, person / people** гэх мэт төлөөний үг хэрэглэдэг. Жиш : **the blind women, the poor person, poor people . . .** гэх мэт
the poor ядуучууд

"-sh", "-ch" - ээр **төгссөн яс үндэс** заасан үгс нь **олон тооны хэлбэрт хувидаггүй** ба эдгээрээс тодорхой нэг хүнийг яс үндсээр нь **онцлохдоо man / woman, gentleman / lady** - ийн тусламжтайгаар нэрлэдэг.

Жиш : **the English - an Englishman, the French - a French lady, the Scotch - two Scotchmen, the Dutch some Dutchmen**

Зарим яс үндэс заасан үгс нь олон тооны хэлбэрт байдаг. Жиш : **(the) Americans, (the) Germans, (the) Russians**

IV . Хавсрал нэрийг хэрэглэх хэлбэр

1. Хавсрал нэр нь **нэр үгийн өмнө** орж **тодотголын үүрэг** (attributive use) гүйцэтгэнэ. Жиш : **This is an interesting book.** - Энэ бол **сонирхолтой** ном. **They live in the old house.** - Тэд **хуучин** байшинд амьдардаг.
2. Хавсрал нэр нь **үйл үгийн ард** орж **өгүүлэхүүний хэрэглээ** (predicative use) болдогв Жиш : **This book is interesting.** - Энэ ном **сонирхолтой**. **Their house is old.** - Тэдний байшин **хуучин**.

ҮЙЛ ХАВСРАЛ (Adverb)

Дайвар үг буюу хавсрал нь үйлийн шинж чанар, байр, байдал, цаг хугацаа, зэрэг, давтамжийг заадаг.

I. Үйл хавсрал үүсгэх хэлбэр

Adjective + ly = Adverb , Хавсрал нэрэнд ихэвчлэн **"-ly"** залгаж үүсмэл **үйл хавсрал** үүсгэдэг ба дараах дүрмийг баримтлана.

1. **Хоёр** ба **түүнээс дээш үетэй** хавсрал нэрийн сүүлийн **гийгүүлэгч + "-y"** бол **"-y"**-ийг **"-i"** -ээр солино. Жиш : **happy - happily, easy - easily.**
2. **Нэг үетэй** хавсрал нэрийн **"-y"** -ийг хэвээр **хадгалж** болно. **dryly** ба **drily**, **жич : gay - gaily** байх тохиолдол бий.
3. Дараах үгүүдийн **-e** төгсгөлийг **гээнэ**. **true - truly, whole - wholly, due - duly, noble - nobly**
4. **full - fully**
5. хавсрал нэр нь **"-ic"** төгсгөлтэй бол **"-ally"** -г залгаж үүсгэнэ. Жиш : **fantastic - fantastically, diplomatic - diplomatically**

Анхаар! Хавсрал нэр нь **"-ly"** төгсгөлтэй бол **in a . . . manner (way)** бүлэг үгс ашиглан сольж болно. Жиш : **in a friendly manner; in a lovely way**

Хавсрал нэр болон үйл хавсралын **адил хэлбэрүүд** байдаг. Жишээ нь **цаг хугацааг заахад "-ly"** : **early, daily, weekly, monthly, yearly . . .** гэх мэт

Гэвч ижил хэлбэртэй боловч **өөр өөр утга** илэрхийлдэг. Жишээ нь

	pretty	only	still	very
Хавсрал нэр (adjective)	хөөрхөн	цорын ганц	нам гүм	жинхэнэ, үнэн, яг
Үйл хавсрал (adverb)	нэлээд	зөвхөн, ердөө	бас ч, арай ч	тун, маш, их

Зарим **"-ly"** дагавар авч үүссэн үйл хавсрал **үндсэн утгаа гээдэг** тохиолдол бий. Жиш : **hardly** - чүү чамай, арай ядан ; **nearly** - бараг, шахуу

Санамж : **" маш их" = very** - нь хавсрал нэр болон үйл хавсралын өмнө хэрэглэгддэг : **very good, very badly,** (very) **much** үйл үгэнд : **I thank you very much.**

Санамж : **Хавсрал нэр (Adjective)** нь **үйл хавсралын (adverb)** оронд дараах байдлаар илэрхийлэгддэг : **to work hard** - их ажиллах, **to walk slow** - явган удаан явах, **to talk loud (low)** - чанга ярилцах, **to spell right (wrong)** - зөв (буруу) дуудах, **to feel happy** - аз жаргалыг мэдрэх, **to stop short** - түр зогсох

II. Үйл хавсралын харьцуулалтын зэрэг (Degrees of Comparison of the adverb)

1. Олон үет харьцуулалтын зэрэг : ("-ly" -ээр үүссэн бүх үйл хавсрал "more, most" - ийг авч)
brightly - more brightly - most brightly ; slowly - more slowly - most slowly
2. Богино үет харьцуулалтын зэрэг : ("-ly" залгаж үүсээгүй буюу үндсэн үйл хавсрал "-er, est" авч)
soon - sooner - soonest ; often - oftener - oftenest ; early - earlier - earliest
3. Дүрэм бус харьцуулалтын зэрэг :
well - better - best ; badly - worse - worst ; little - less - least ; much - more - most
late - latter - last ; far - farther (further) - farthest (furthest) ; near - nearer - nearest (next)

III. Үйл хавсралыг хэрэглэх хэлбэр

Үндсэн дүрэм : Үйл хавсрал нь хэзээ ч өгүүлэхүүн болон тусгагдахууны хооронд байрладаггүй.

Өгүүлбэрт байрлах дүрэм :

1. **Өргөлттэй үйл хавсрал** (байрлал, тодорхой цаг заасан үйл хавсрал болон байдал заасан өргөлттэй үйл хавсрал) нь **өгүүлбэрийн эхэнд буюу эцэст** байрлана. (өргөлт анхаар!) Жишээ нь :
Байрлал заасан : in 1999 we went to London
Тодорхой цаг заасан : I met him yesterday.
Байдал заасан : We thanked him heartily
2. **Өргөлтгүй үйл хавсрал** (тодорхой бус цаг заасан үйл хавсрал болон байдал заасан өргөлтгүй үйл хавсрал) нь **жирийн одоо цаг бол үйл үгийн өмнө, нийлмэл цаг бол эхний туслах үйл үгийн ард** байрлана. Жишээ нь :
Тодорхой бус цаг : She always heard the child cry. - Тэр хүүхэд уйлахыг үргэлж сонсдог байсан.
I have often been in America - Би дандаа Америкт байсан
Байдал заасан : I did not quite understand you. - Би таныг ердөө ойлгонгүй.
3. Өгүүлбэрт **олон үйл хавсрал** байх бол байрлал нь : **Байдал + байр + цаг** гэсэн дараалалтай байна. Жишээ нь : We arrived safely in London yesterday.

ТООНЫ НЭР (The Numeral)

Үндсэн тооны нэр (Cardinal numerals)

1 - one, 2 - two, 3 - three, 4 - four, 5 - five, 6 - six, 7 - seven, 8 - eight, 9 - nine, 10 - ten, 11 - eleven, 12 - twelve, 13 - thirteen, 14 - fourteen, 15 - fifteen, 16 - sixteen, 17 - seventeen, 18 - eighteen, 19 - nineteen, 20 - twenty, 21 - twenty one, 22 - twenty two, 30 - thirty, 40 - forty, 50 - fifty, 60 - sixty, 70 - seventy, 80 - eighty, 90 - ninety, 100 - a (one) hundred, 101 - a (one) hundred and one, 200 - two hundred, 1000 - a (one) thousand, 2000 - two thousand, 100 000 - a (one) hundred thousand, 1 000 000 - a (one) million, 2 000 000 - two million(s)

Дэс тоо ба бутархай тоо (Ordinal numerals and Fractional numerals)

Ordinal numerals = Cardinal numerals + th : the hundredth . Дүрэм бус : first, second, third (1st, 2nd, 3rd)

Бичих үед анхаар : five - fifth, eight - eighth, nine - ninth, twelve - twelfth, twenty - twentieth

ГЭХ МЭТ.

Цаг тоолол : He was born on July 14th буюу on the 23rd of July ; Хаад ноёдын нэр : Elizabeth II - Elizabeth the second (уншихдаа)

Дэс тооны өмнө "the" тухайлах ялгац гишүүн авдаг. the first, the second, the eleventh, 101 - the hundred and first

Энгийн бутархай (Common Fractions): 1/2 а (one) half, 1/3 one third, 2/5 two fifths, 2.3/7 two and three sevenths

Аравтын бутархай (Decimal Fractions): 0.3 nought (zero) point three, 2.35 two point three five (thirty five)

Тоон үйл хавсрал

Дэс дараа : эхлээд - дараа нь = first - then :

First he lived at home, then he went to England. - Эхлээд тэр гэртээ амьдарч байсан дараа нь Англи явсан.

Зөрчил : эхэндээ - сүүлдээ = at first - at last, at length :

At first I believed him, but at last I became distrustful. - Эхний удаа би түүнд итгэсэн, харин эцэст нь итгэлгүй болсон.

Бүртгэх : нэгдүгээрт = firstly буюу in the first place ; гуравдугаарт = thirdly буюу in the third place . . . ; тавын тооноос эхлээд зөвхөн in the fifth place гэх мэт. Жишээ нь : зургадугаарт = in the sixth place

<u>Давтамж</u> :	нэг удаа	=once	хэдэн удаа?	=how many times?	гурван удаа	three times (thrice)
	хоёр удаа	=twice	заримдаа, хааяа	=sometimes	дахин	once more

<u>Хувилалт:</u>	нэг дахин	=single	гурав дахин	=treble, threefold	100 дахин	=a (one) hundredfold
	хоёр дахин	=double	дөрөв дахин	=fourfold	олон дахин	=manifold гэх мэт

БИЕЙН ТӨЛӨӨНИЙ НЭР, ХАМААТУУЛАХ ТӨЛӨӨНИЙ НЭР, ЭГЭХ БА ХҮЧ НЭМЭГДҮҮЛЭХ ТӨЛӨӨНИЙ НЭР (Personal, Possessive, Reflexive and Emphatic Pronouns)

Биеийн төлөөний нэр		Хамаатуулах төлөөний нэр		Эгэх ба хүч нэмэгдүүлсэн т.н <u>-self</u> - дээр өргөлт авна.
Нэрлэх = өгүүлэгдэхүүн Nominative = Subject	Заах = Тусгагдахуун Accusative = Objective	I хэлбэр	II хэлбэр	
I -би	me -намайг, надад	my - миний	mine - минийх	myself - (би)

				өөрийгөө, өөрөө
you - чи	you - чамайг, чамд, таньд, таныг	your - чиний, таны	yours - чинийх, таных	yourself - (чи, та) өөрийгөө, өөрөө
he - тэр (эрэгтэй)	him - түүнийг, түүнд	his - түүний	his - түүнийх	himself - өөрийгөө, өөрөө (эрэгтэй)
she - тэр (эмэгтэй)	her - түүнийг, түүнд	her - түүний	hers - түүнийх	herself - өөрийгөө, өөрөө (эмэгтэй)
it - энэ, тэр юм	it - түүнийг, түүнд, үүнийг, үүнд	its - үүний (эд зүйл)	its - үүнийх	itself - өөрийгөө, өөрөө (энэ, тэр юм)
we - бид, бид нар	us - биднийг, бидэнд, бид нарт	our - манай, бидний	ours - манайх, биднийх	ourselves - өөрсдийгөө, өөрсдөө (бид)
you - та нар	you - та нарыг, та нарт	your - танай, та нарын	yours - танайх, та нарынх	yourselves - (та нар) өөрсдийгөө, өөрсдөө
they - тэд, тэд нар	them - тэднийг, тэд нарыг, тэдэнд	their - тэдний, тэд нарын	theirs - тэднийх, тэд нарынх	themselves - (тэд) өөрсдийгөө, өөрсдөө
one	one	one's	one's (own)	oneself

Сануулга : **Биеийн төлөөний нэр нь**

Өгөх оршихын тийн ялгалд заахын тийн ялгалын **өмнө** бол **to -гүй** : **give me the book**

Өгөх оршихын тийн ялгалд заахын тийн ялгалын **дараа** бол **to -тэй** : **give the book to me**

Төлөөний нэрийг өгүүлбэрт хэрэглэх нь :

<u>Төлөөний нэрс</u>	<u>Гүйцэтгэх үүрэг</u>		<u>Жишээ</u>
Биеийн	Нэрлэхийн т.я-д	өгүүлэгдэхүүн	I shall speak to him. - Би түүнтэй ярина.
		өгүүлхүүн	That was he. - Тэр бол тэр байв.
	Заахын т.я-д	тусгагдахууны үүргээр	I shall speak to him. - Би түүнтэй ярина.
Хамаатуулах	I хэлбэр нь	тодотголын үүргээр	Her paper was interesting. - Түүний өгүүлэл сонирхолтой байсан
	II хэлбэр нь	өгүүлэгдэхүүн	My ruler is long yours is longer. - Миний шугам урт, чинийх бүр урт.
		өгүүлэхүүн	This car is his. - Энэ машин түүнийх .
		тусгагдахуун	We haven't seen your paper, we have seen only theirs. - Бид чиний зохион бичлэгийг үзээгүй, зөвхөн тэд нарынхыг үзсэн

<u>Эгэх</u>	<u>тусгагдахууны үүргээр</u>	I wash <u>myself</u> . - Би <u>өөрийгөө</u> угаадаг.
<u>Хүч нэмэгдүүлэх</u>	<u>нэр үг (төлөөний нэр)-ийн утгыг хүч нэмэгдүүлэх үүргээр</u>	He <u>himself</u> saw it. - Тэр <u>өөрөө</u> үүнийг үзсэн. He saw it <u>himself</u> . - Тэр үүнийг <u>өөрөө</u> үзсэн.

ҮЙЛДЭХ ТӨЛӨӨНИЙ НЭР (Reciprocal pronouns)

each other - хэн хэнийгээ, **one another** - нэг нь нөгөөгөө, Жишээ нь :

They greeted each other. - Тэд бие биентэйгээ мэндлэв.

We know each other very well. - Бид бие биенээ тун сайн мэднэ.

The children look at each other in the mirror. - Хүүхдүүд толинд бие биенийгээ хардаг.

ЗААХ ТӨЛӨӨНИЙ НЭР (Demonstrative pronouns)

	<u>Ойр</u>	<u>Хол</u>
Ганц тоо	this - энэ	that - тэр
Олон тоо	these - эдгээр	those - тэдгээр

1. **Өгүүлэгдэхүүний үүргээр** : This was pleasant. - Энэ нь аятайхан байсан.
2. **Өгүүлэхүүний хэсгийн үүргээр** : It was that. - Энэ бол тэр байсан.
3. **Тусгагдахууны үүргээр** : He likes this. - Түүнд энэ таалагддаг.

АСУУХ ТӨЛӨӨНИЙ НЭР (Interrogative Pronouns)

Тийн ялгал	1. Нэр үг			2. Хавсрал нэр
	Хүн	Эд зүйл	Хүн ба эд зүйл (сонголт, ангилалт)	Хүн ба эд зүйл
Нэрлэх	who? = хэн? Who can swim?	what? = юу? What is this?	which? = аль, ямар, хэн, юу? Which of you is ill?	what?, which?
Харъяалах	whose = хэний? of whom? = хэний тухай? 1. Whose book is this? 2. Of whom did you speak?	of what? = юуны тухай? Of what did you speak?	of which? = хэнийх, юуных? There were two accidents. Of which did you hear?	what (which) boy? what (which) table?
Өгөх орших	to whom? = хэнд? To whom did you give?	to what? = юунд? To what does this refer?	to which? There are two teams, to which do you belong?	
Заах	whom? = хэнийг? Whom did you see?	what? = юуг? What do you see?	which? Which do you like?	

	call?		better, tea or coffee?	
--	-------	--	------------------------	--

Санамж : Асуух төлөөний нэрэнд **угтвар үгс (Prepositions)** орохдоо **гол төлөв үйл үгийн ард** байрлана :

Whom are you speaking of? - Чи хэний тухай ярьж байна.

What is he laughing at? - Тэр юуг шоолж байна?

What are you talking about? - Та юуны тухай ярьж байна.

ХОЛБОХ БА НЭГТГЭХ ТӨЛӨӨНИЙ НЭР (Relative and conjunctive pronouns)

Тийн ялгал	Хүн дээр	Эд зүйлд	Хүн ба эд зүйл
Нэрлэх	who	which	that
Харъяалах	whose, of whom	of which (whose)	(that - of)
Өгөх орших	to whom	to which	(that - of)
Заах	whom	which	that

Нэрлэх	<u>who</u>	my friend <u>who</u> made a trip to London	- Лондон руу аялсан миний найз
Харъяалах	<u>whose</u>	the girl <u>whose</u> father I know	- аавыг нь мэдэх охин
		the house <u>whose</u> walls are grey	- саарал ханатай байшин
	<u>of whom</u>	the boy <u>of whom</u> we spoke	- бидний ярьж байгаа хүү
Өгөх орших	<u>to whom</u>	the pupil <u>to whom</u> he gave the book	- түүний номоо өгсөн сурагч
Заах	<u>whom</u>	the man <u>whom</u> I asked	- миний юм асуусан тэр эмэгтэй
Нэрлэх	<u>which</u>	the train <u>which (that)</u> arrived	- ирсэн галт тэрэг
Харъяалах	<u>of which</u>	the house, the windows <u>of which</u> . . .	(ард нь үргэлж түүнтэй холбоотой үг орно)
Өгөх орших	<u>to which</u>	the story <u>to which</u> we listened	- бидний сонссон түүх
Заах	<u>which</u>	the things <u>which (that)</u> we need	- бидэнд хэрэгтэй зүйлс

Санамж : Холбох ба нэгтгэх төлөөний нэртэй хамт **угтвар үгс нь (Preposition)** орохдоо **үйл үгийн ард** байдаг.

The man whom I was waiting for. - Миний хүлээж байгаа эрэгтэй.

The house, that I lived in. - Миний суудаг байшин.

that - зөвхөн **тодотгол гишүүн өгүүлбэрт** байдаг дараах тохиолдлуудад хэрэглэнэ.

1. **who, which**-ын оронд :
Who was the man that you were talking of? - Чиний ярьж байсан эрэгтэй хэн бэ?
This is the bird (that) he caught. - Энэ бол түүний барьсан шувуу.
2. Тодорхойгүй төлөөний нэр (Indefinite pronouns) болон тооны ухагдахууны дараа : **all, everything, something, anything, much, little, nothing, the same** :
That is everything (that) I know. - Миний мэдэх бүх юм энэ.
3. Ямар нэг юм онцлоход **it is . . . , it was . . .** -ын дараа :
It was the storm that destroyd the house. - Байшин нураасан юм шуурга байсан.
4. Хэрэв төлөөний нэр нь хүн ба эд зүйлээс хамаарч байвал :
They talked about the natives and plants (that) they had found interesting. - Тэдэнд сонирхолтой санагдсан амьтан ургамалын талаар тэд ярилцсан.

Санамж : **that** -ийн өмнө хэзээ ч **угтвар үг** байрладаггүй ба угтвар үг нь **үйл үгийн ард** байрлана.

The train that I waited for arrived. - Миний хүлээж байсан галт тэрэг ирлээ.

Анхаар : Хэрэв **тодотгол гишүүн өгүүлбэрт** тусгагдахуун юм уу үйл хавсрал байвал **холбох ба нэгтгэх төлөөний нэрийг гээж болдог**.

This is the boy (whom) like best. - Надад хамгийн их таалагддаг хүү бол энэ.

The house (that) we live in. - Бидний амьдардаг байшин.

ТОДОРХОЙГҮЙ ТӨЛӨӨНИЙ НЭР (Indefinite pronouns)

some = зарим, хэд, жаахан, ямар нэгэн бага зэрэг (тооны нэрийн өмнө)

1. **хэмжээ хязгаар илэрхийлэхэд хэрэглэгддэг**: We had **some** books. - Бидэнд хэдэн ном байлаа.
2. **Зөвшөөрсөн хүүрнэх өгүүлбэрт хэрэглэгддэг**: In the evening we had **some** tea. - Орой бид цай уусан.

any = ямар нэгэн, дүрийн, альч

1. **үнэхээр биш, хэдийд ч байхыг** бага зэрэг илэрхийлдэг: You may come at **any** time. - Та хэзээ ч ирж болно.
2. а) **асуух** өгүүлбэрт: Do you see **any** mistakes? - Та ямар нэгэн алдаа хардаг уу?
б) **үгүйсгэсэн** өгүүлбэрт: No, I do not see **any** mistakes. - Үгүй, би ямарч алдаа хардаггүй.
с) **болзох** өгүүлбэрт: If you see **any** mistakes ... - Хэрэв та ямар нэгэн алдаа харвал ...
3. **зөвшөөрөх өгүүлбэрт "ямар нэгэн"** гэсэн утга гаргахад: Give me **any** book. - Надад ямар нэгэн ном өгөөч.

Мөн **some** болон **any**-гээр нийлмэл үг бүтээдэг.

someone, somebody - хэн нэгэн, зарим хүн; **something** - нэг юм, ямар нэг юм;

somewhere - хаа нэг газар, ямар нэг газар, хаан ч; **anyone, anybody** - ямар нэг хүн, хэн ч;

anything - ямар нэг, аливаа юм, юм; **anywhere** - хаа нэгтэй, хаа нэг газар, хаана ч, хаашаа ч

each = нэг бүр, тус бүр, тутам, бүр (хүн, юм нэг бүрийг тусад нь авч үзэхэд хэрэглэдэг)

- хавсрал нэрийн үүргээр: **Each** player did his best - Тоглогч бүр чадах бүхнээ хийсэн

- нэр үгийн үүргээр: **Each of them did his best** - Тэд бүгд чадах бүхнээ хийсэн

every = бүр (хүн, юмсын тухай ерөнхий ойлголт илэрхийлэхэд)

- зөвхөн хавсрал нэрийн үүргээр : **Every house has a roof** - Байшин бүр дээвэртэй.
- нийлмэл үг бүтээхэд : **everyone, everybody** - хүн бүр, бүгд, хүн болгон; **everything** - юм бүгд, бүх юм
- хэллэг : **every day** - өдөр тутмын; **every fortnight** - 14 хоногийн; **every other day** - өнжөөд

all = бүх, бүгд (ерөнхий юмнаас тодорхой хэсэг бүлгийг авч үзэхэд хэрэглэгднэ)

- хавсрал нэрийн үүргээр: **all men** - бүх эрчүүд
- нэр үгийн үүргээр: **all of them** - тэд бүгдээрээ
- үйл хавсралын үүргээр: **he was all dirty** - тэр заваан байсан
- хэллэг : **all the better** - тэгвэл бүр сайн; **not at all** - зүгээр, зүгээр; **all at once** - нэг мөсөн; **after all** - эцэст нь, сүүлд нь; **first of all** - эхлээд, юуны өмнө; **once for all** - бүр мөсөн; **all the day** - бүхэл өдөр, бүхэл өдөржингөө;

whole = бүх, бүгд (**all** - оос илүү ерөнхий байдал заадаг): **the whole town, the whole of Asia**

- хэллэг : **the whole day** - бүхэл өдөр, бүхэл өдөржингөө;

either = аль нэг нь, аль нь ч; **neither** = аль нь ч биш, ямарч, хэн ч биш, юу ч биш

- хавсрал нэрийн үүргээр: **on either side of river** - голын аль нэг эрэг дээр; **neither way is right** - аль ч зам нь буруу
- нэр үгийн үүргээр: **either one or the other one must leave** - аль нэг нь явах ёстой; **neither of us could help him** - бидний хэн нь ч түүнд тусалж чадахгүй байсан

Санамж: **either ... or** - ... юм уу эсвэл ...; **neither ... nor** - ... ч үгүй ... ч үгүй

nor - either	- мөн	I cannot swim, nor my borther either - би сэлж чаддаггүй, ах маань ч мөн адил
not - either	үгүй	I cannot swim, he cannot swim either - би сэлж чаддаггүй, тэр мөн сэлж чаддаггүй

other = нөгөө, өөр, бусад

- хавсрал нэрийн үүргээр: **the other girl** - нөгөө охин
- нэр үгийн үүргээр: **the others stayd at home** - бусад нь гэртээ үлдсэн
- хэллэг: **the other day** - саяхан, саявтар; **the other morning** - саяхны өглөө; **every other day** - өнжөөд; **one after another** - ар араасаа; **some day or other** - ямар нэг өдөр; **some time or other** - хэзээ нэгэн цагт, санамсаргүй; **on the other hand** - нөгөөтэйгүүр; **another (cup of coffee)** - өөр бас нэг (аяга кофе)

Ганц тоо	Олон тоо	Санамж
----------	----------	--------

much = их it takes too much time	many = олон many families live there	many a = зарим (нэг) a little = бага зэрэг, жаахан a few = хэдэн, цөөн, хэдхэн
little = бага I have little hope	few = цөөн I saw only few boys	

хэлллэг

a great deal of = үнэхээр их; a good many = маш олон, тун их; very much = маш их; in few words = цөөн үгээр; very many, great many = маш олон

ЖИРИЙН ҮЙЛ ҮГ (Ordinary verbs)

Дүрмийн үйл үгсийг гол цагуудад өгүүлбэрийн төрлүүдээр to open (нээх, онгойлгох) үйл үгээр төлөөлүүлэн үзүүлэв.

Өгүүлбэрийн хэлбэрүүд Гол цагууд	Батлах өгүүлбэр (Affirmate)	Үгүйсгэх өгүүлбэр (Negative)	Асуух өгүүлбэр (Interrogative)	Асууж үгүйсгэх өгүүлбэр (Interrogative-negative)
Жирийн одоо цаг (The present indefinite tense)	I open he opens	I do not open he does not open	do I open? does he open?	do I not open? does he not open?
Жирийн өнгөрсөн цаг (The past indefinite tense)	I opened	I did not open	did I open?	did I not open?
Одоо төгссөн цаг (The present perfect tense)	I have opened	I have not opened	have I opened?	have I not opened?
Өнгөрөн төгссөн цаг (The past perfect tense)	I had opened	I had not opened	had I opened?	had I not opened?
Жирийн ирээдүй цаг (The future indefinite tense)	I shall open you will open	I should not open you will not open	shall I open? shall (will) you open?	shall I not open? shall (will) you not open?
Өнгөрсөн цагийн өнгөнөөс эс тухайлах ирээдүй цаг (The future indefinite in the past)	I should open you would open	I should not open you would not open	should I open? should (would) you open?	should I not open? should (would) you not open?

Жич:

- Хэзээ ч ирээдүй цаг болон өнгөрсний ирээдүй цаг нь when, if, while, as soon as - аар холбогдсон хавсарсан нийлмэл өгүүлбэрт цуг ордоггүй.
Жнь:

I shall go out when I am ready - би бэлэн болохоороо гадагшаа гарна.
he would do it if he could - тэр чаддаг байсан бол үүнийг хийх байсан.

ТУСЛАХ ҮЙЛ ҮГС (Auxiliary verbs)

to have = -тай, тэй

- Үйл үгийн **нийлмэл цаг** бүтээхэд хэрэглэгддэг : **he has come** - тэр ирсэн
- **to have + тусагдахуун + өнгөрсөн цагт нөхцөлт үйл үг** бол = - уулна, үүлнэ: **I have my hair cut** - Би үсээ тайруулсан.
- **to have + заахын т/я + эс тухайлах төлөв (infinitive)** бол = -уулах, үүлэх, - лгах, хийлгэх : **the teacher will the boys learn by heart** - багш хөвгүүдийг цээжлүүлэх болно.
- **to have + to -тэй эс тухайлах төлөв (infinitive with to)** бол = ёстой : **he has much to do** - тэр их зүйл хийх ёстой.
- хэрэв **to have** - нь **жирийн үйл үгийн үүргээр** (гол төлөв got гэсэн үгээр хүч нэмэгдүүлдэг) бол : have you (got) a new house? **Асуух** болон **үгүйсгэх хэлбэрт to do** - ийн тусламжтайгаар өөрчлөн бичиж болдог. **Do you have a new house?** - Чи ямар нэгэн шинэ байшинтай юу?

to be = байх

- **Идэвхгүй хэв (passive)** үүсгэхэд хэрэглэгддэг: **the story was told by father** - аавын ярьж өгсөн түүх
- **Үргэлжлэх цагийн хэв (progressive form)** үүсгэхэд хэрэглэгддэг: **it is raining** - бороо орж байна.
- **to be + to - тэй эс тухайлах төлөв (infinitive with to)** бол = тэгэх ёстой (3 дагч этгээдийн хүсэлт буюу хувь тавилангийн эрхээр хийгдэж байгаа илэрхийлнэ) : **he was to die in Africa** - тэр Африкд үхэх ёстой байсан.
- **to be + идэвхгүй хэвийн эс тухайлах төлөв** = -ах ёстой: **the lesson is to be finished** - хичээлийг дуусгах ёстой.
- **to be** - нь **жирийн үйл үгийн үүргээр** бол: "To be or not to be" that is the question - "Орших эс орших" нь асуудал.

to do = хийх, үйлдэх

- Хэрэв **өгүүлэхүүн нь жирийн үйл үг** бол **асуух өгүүлбэр** зохиоход хэрэглэнэ: **do you like it?** - танд энэ таалагдаж байна уу?
Асуух өгүүлбэрийг дараах тохиолдлуудад **to do**-гийн тусламжтайгаар өөрчлөхгүй:
 1. Хэрэв өгүүлэхүүн нь **туслах үйл үгтэй** хамт бол: **will he come?** - тэр ирэх үү?
 2. Хэрэв **өгүүлэгдэхүүнээр эхэлсэн асуух өгүүлбэр** бол: **who knows that?** - Хэн үүнийг мэдэх вэ?
гэвч асуух өгүүлбэр нь үгүйсгэсэн хэлбэрт байвал **to do** -ийг хэрэглэнэ: **who does not know that?** - Хэн үүнийг мэдэхгүй вэ?
- Жирийн үйл үгийг **үгүйсгэх хэлбэрт** оруулахад хэрэглэнэ: **we do not forget it** - бид үүнийг мартажгүй
Үгүйсгэх хэлбэрийг дараах тохиолдлуудад **to do** - гийн тусламжтайгаар өөрчлөхгүй:
 1. ямар нэгэн **туслах үйл үгтэй** бол : **he cannot swim** - тэр сэлж чаддаггүй.

2. **not** (**never, nothing etc.**) - ийн тусламжтайгаар үүссэн бусад үгүйсгэх хэлбэрт : **you never can tell** - та хэзээ ч хэлж чадахгүй. **we sow nothing** - бид юу ч хараагүй.
3. Хэрэв **not** нь үйл үгийг биш харин **асуух өгүүлбэрийг нийтэд нь үгүйсгэж байвал**: **is she ill? - no I suppose not.** Тэр өвчтэй юм уу? Үгүй би тэгж бодохгүй байна.

Санамж: Захиран тушаах төлөвийн үгүйсгэх хэлбэр ямагт **to do** -гээр үүсдэг ба мөн туслах үйл үгтэй бол **to have** болон **to be** -гээр үүсдэг: **do not have a look at it? - don't be sorry!** - Үүнийг хараагүй юу? Бүү харамс!

- урьдах (өмнө нь гарсан) жирийн үйл үгээ **to do** -гээр **орлуулахдаа** дараах тохиолдлуудад хэрэглэгдэнэ:
 1. **Харицуулсан өгүүлбэрт** үйл үгийг дахин давтхаас зайлс хийхэд : **he knows more than I do.** - Тэр надаас илүү мэднэ.
 2. Эелдгээр **дэмжих, үйл дэмжихийг** хэлэхдээ **yes** болон **no** - гээр : **Do you listen to the music? Yes, we do. No we do not.**
 3. Монгол хэлний **"би ч бас", "би ч гэсэн", "би ч бас биш", "би ч гэсэн бас биш"** - ийг орчуулахад : **He reads much - so do I** - тэр их уншдаг, би ч гэсэн. **She does not read much - nor do we** - Тэр их уншдаггүй бид ч мөн адил.
 4. Монгол хэлний **"үнэн юм биш үү? үнэн биз дээ?"** гэдгийг **баталсан** өгүүлбэр болон **үгүйсгэсэн асуултанд** илэрхийлэхэд: **You feel better, do not you?** - Таны бие сайжирсан, тийм биз дээ?
Мөн **үгүйсгэсэн өгүүлбэр** болон **баталсан асуултанд** : **he didn't say so, did he?** - Тэр тэгж хэлээгүй тийм биз дээ?
гэвч эхний өгүүлбэрт **туслах үйл үг** байгаад дахин **давтагдаж байвал** : **You are not glad, are you?** - Та баярлахгүй байна, тийм биздээ?
- мөн **жирийн үйл үгийн үүргээр** (асуух болон үгүйсгэх өгүүлбэрт **to do** -гийн тусламжтай өөрчилж болдог): **He did his best** - Тэр чадах бүхнийгээ л хийсэн. **How do you do?** - Та сайн байна уу?

БАЙМЖ ҮЙЛ ҮГС (Modal verbs)

Өгүүлбэрт бие дааж хэрэглэдэггүй зөвхөн бусад үйл үгтэй нийлж утга санаа илтгэдэг үйл үгсийг баймж үйл үг гэдэг.

Одоо цаг	Өнгөрсөн цаг	Хэрэглэх	Орлуулах үйл үг
I can Би ...-ийг чадна	I could Би ...-ийг чадах байсан	<ol style="list-style-type: none"> 1. Биеийн чадвар: I can swim - би сэлж чадна 2. Оюуны чадвар: he could translate - тэр орчуулж чадах байсан 3. Боломж: can I help you? - би танд туслах уу? 	to be able to: I play chess = I'm able to play chess - би шатар тоглож чадна (үгүйсгэх үед) to be unable to - чадахгүй (зөвхөн 2-т): to know, (know to) - мэдэх
I shall Би тэгэх ёстой	I should Би тэгэх	shall: Ямар нэгэн хүнд шууд тушаал өгөх үед:	to be to

<p>(энэ нь 3 дагч этгээдийн хүслээр)</p>	<p>ёстой байсан</p>	<p>you shall not steal! - Чи хулгай хийх ёсгүй!</p> <p>should:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Дам ярианд: the teacher said we should work биднийг ажиллах ёстой байсан гэж багш хэлсэн 2. Хүсэн болзох төлөв, үүрэг даалгавар: you should tell the truth - чи үнэнээ хэлэх ёстой байсан 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Гуравдагч этгээдийн тушаал: what am I to do - би юу хийх ёстой вэ? 2. Хувь тавилан: his death was to decide her fate - түүний үхэл тэр эмэгтэйн хувь тавиланг шийдсэн 3. Цуу ярианд: to be said - to be supposed to : he is said (supposed) to be ill - түүнийг өвчтэй байх гэж хэлсэн
<p>I will би ... -ийг хүсэж байна</p>	<p>I would би ... -ийг хүсэж байсан</p>	<p>will: хүчтэй хүсэлт: I will get on in my life - би амьдралдаа амжилт олох болно</p> <p>would:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. хүчтэй хүсэлт (ихэнхдээ үгүйсгэхэд): he would not go abroad - тэр гадаад явахгүй байх байсан. 2. хүсэн болзох төлөвтэй: I would I were at home - би гэртээ байсан сан бол 3. ёс заншил дүрэм: boys will be boys - эрэгтэй хүүхэд бол эрэгтэй хүүхэд л байх болно. she would play every day - тэр өдөр бүр тоглох байсан. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Хүсэл: to want, to wish, to like: I want to see him - би түүнийг хармаар байна. do as you like - өөрийн хүссэнээрээ бай. 2. Санаа бодол болон тодорхойгүй ирээдүй үед: going to, to mean to, to propose to 3. Бэлэн байдал: to be willinf to: he is willing to do all - тэр бүгдийг хийхийг хүсэж байсан. 4. Хэрэгжүүлэхэд хэцүү хүсэл: to wish - would + хүсэн болзох төлөв: I would the day were over - Би өдөр дуусаасай гэдгийг хүссэн. 5. Эндүү санаа бодол: to pretend: he pretends to be ill - тэр өвчтэй юм шиг жүжиглэсэн.
<p>may -магадгүй, байх</p>	<p>might -тэгсэн ингэсэн байх</p>	<p>may:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Боломж: this may be true - энэ үнэн байх 2. Зөвшөөрөл: you may come. 3. Үгүйсгэсэн боломж: cannot: this cannot be 	<p>to be allowed to / to be permitted to = Зөвшөөрөл</p> <p>I have not been allowed to smoke - Намайг тамхи татахыг зөвшөөрөхгүй байсан. they will not be permitted to play - тэднийг тоглохыг</p>

		<p>true - энэ үнэн байж болохгүй.</p> <p>4. <u>Үгүйсгэсэн зөвшөөрөл</u>: may not (тусгай хориг хорио): you may not use this book - та энэ номыг ашиглахгүй байж болно.</p> <p>5. <u>Үгүйсгэсэн зөвшөөрөл</u>: must not (нийтлэг болон үйлчилж буй хориг): you must not smoke - та тамхи татах ёсгүй.</p> <p>6. <u>Үгүйсгэсэн хүсэл</u>: may not : may you never be unhappy! - та хэзээ ч аз жаргалтай байхгүй нь!</p> <p>might: бараг хүсэн болзох байдлаар <u>боломж</u> илэрхийлбэл: he might have missed the train - тэр галт тэрэгнээсээ хоцорчихож магадгүй л юм.</p>	<p>зөвшөөрөхгүй. it is possible - энэ бол боломжтой.</p>
<p>I must Би тэгэх ёстой. (шаардлагатай) (өөрийн хүслээр)</p>	<p>(I must) Би тэгэх ёстой байсан (гол өгүүлбэрт хэрэглэхгүй) I ought to</p>	<p>must:</p> <ol style="list-style-type: none"> <u>Зайлшгүй зүйл албадлага</u>: all men must survive - бүх эрчүүд амьд үлдэх ёстой. <u>Үгүйсгэсэн болон нийтлэг хориг</u>: must not, need not: you must not tell a lie - та худал хэлэх хэрэггүй. <u>Үгүйсгэсэн зайлшгүй зүйл</u>: need not: I need not tell you this story - би танд энэ түүхийг ярих хэрэггүй. <p>I ought to : <u>журамт үүрэг</u>: I ought to go to church - би сүмрүү очих ёстой.</p>	<p>to have to: I had to stay at home - би гэртээ үлдэх ёстой байсан</p> <p>to be forced to: he was forced to leave his country - түүнийг өөрийн орноо орхихыг шаардсан.</p> <p>to be obliged to: she was obliged to earn her living - тэр өөрийн амжиргааны зардлыг олох үүрэг хүлээсэн</p> <p>to be compelled to: they were compelled to work hard - тэднийг шаргуу ажиллахыг шаардсан</p> <p>to be bound to: she is bound to her freedom - тэр эрх чөлөөгөө хязгаарлуулсан</p>

Жич: нэг зэрэг **жирийн үйл** үг болон **туслах үйл үг** байвал:
(to) need - хэрэгтэй, шаардлагатай байх.
he does not need to come / he need not come
(to) dare - зүрхлэх, зориглох
he did not dare to go out / he dared not go out

ҮЙЛ ҮГИЙН ЦАГУУД (The tenses of the verb)

Англи хэл **өөрөө үйлдэх** буюу **үйлдэх** хэвийн (active) 16 болон **бусдын эрхэнд үйлдэх** буюу **үйлдэгдэх** хэвийн (passive) 10 цаг, нийт 26 цагтай.

Жич:

P1 - одоо цагт нөхцөлт үйл ир

P2 - өнгөрсөн цагт нөхцөлт үйл ир / (дирэм бус нөхцөлт үйл ир)

Үйлдэх хэвийн цагууд (The active tenses)

Цагууд (Tenses)		Цаг үүсгэх хэлбэр (Form)	Жишээ (Example)	Орчуулга (Translation)
Одоо цагууд (Present tenses)	Жирийн одоо цаг (The present indefinite tense)	verb / verb + s (es)	she works	тэр (эмэгтэй) ажилладаг
	Одоо үргэлжилж байгаа цаг (The present continuous tense)	am / are / is + P1 (verb + ing)	he is working	тэр (эрэгтэй) ажиллаж байна
	Одоо төгссөн цаг (The present perfect tense)	have / has + P2 (verb + ed)	she has worked	тэр ажиллачихаад байж байна
	Одоо төгсөн үргэлжлэх цаг (The present perfect continuous tense)	have / has been + P1 (verb + ing)	he has been working	тэр ажилласаар байж байна
Өнгөрсөн цагууд (Past tenses)	Жирийн өнгөрсөн цаг (The past indefinite tense)	verb + ed(d) {only irregular verb}	she worked	тэр ажиллав
	Өнгөрөн үргэлжилсэн цаг (The past continuous tense)	was / were + P1 (verb + ing)	he was working	тэр ажилласаар байсан
	Өнгөрөн төгссөн цаг (The past perfect tense)	had + P2 (verb + ed)	she had worked	тэр ажиллачихсан байсан
	Өнгөрөн төгсөн үргэлжлэх цаг (The past perfect continuous tense)	had been + P1 (verb + ing)	he had been working	тэр ажилласаар байж байсан
Ирээдүй цагууд	Жирийн ирээдүй цаг (The future indefinite tense)	shall / will + verb	she will work	тэр ажиллана

(Future tenses)	Ирээдүйд үргэлжлэх цаг (The future continuous tense)	shall / will be + P1 (verb + ing)	he will be working	тэр ажиллаж байх болно
	Ирээдүйд төгсөх цаг (The future perfect tense)	shall / will have + P2 (verb + ed)	she will have worked	тэр ажиллачихсан байх болно
	Ирээдүйд төгсөн үргэлжлэх цаг (The future perfect continuous tense)	shall / will have been + P1 (verb + ing)	he will have been working	тэр ажилласаар байж байх болно
Өнгөрсний ирээдүй цагууд (Future in the past)	Өнгөрсөн цагийн өнгөнөөс эс тухайлах ирээдүй цаг (The future indefinite in the past tense)	should / would + verb	she would work	тэр ажиллах байсан
	Өнгөрсөн цагийн өнгөнөөс ирээдүйд үргэлжлэх цаг (The future continuous in the past tense)	should / would be + P1 (verb + ing)	he would be working	тэр ажилласаар байх байсан
	Өнгөрсөн цагийн өнгөнөөс ирээдүйд төгсөх цаг (The future perfect in the past)	should / would have + P2 (verb + ed)	she would have worked	тэр ажиллачихаад байх байсан
	Өнгөрсөн цагийн өнгөнөөс ирээдүйд төгсөн үргэлжлэх цаг (The future perfect continuous in the past)	should / would have been + P1 (verb + ing)	he would have been working	тэр ажилласаар байж байх байсан

Дүрмийн үйл үгийн цаг үүсгэх хэлбэр

1. үйл үг нь **гийгүүлэгчээр төгссөн** бол "ed" төгсгөл авна. Жнь: work + ed = worked
2. үйл үг нь "e" - **гээр төгссөн** бол **зөвхөн "d"** залгана. Жнь: receive + d = recieved
3. **үйл үгийн өргөлттэй битүү үед** "ed" залгахдаа сүүлчийн гийгүүлэгчийг хос болгоно. Жнь: stop + ed = stopped
4. үйл үг нь гийгүүлэгчийн ард "y" **төгсгөлтэй** бол "ed" төгсгөл авах үедээ "y" нь "i" болдог. Жнь: carry + ed = carried
(гэвч **эгшгийн дараах "y"** нь **өөрчлөгддөггүй**. Жнь: obey + ed = obeyed)

Идэвхгүй хэвийн цагууд (The passive tenses)

Цагууд (Tenses)		Цаг үүсгэх хэлбэр (Form)	Жишээ (Example)	Орчуулга (Translation)
Одоо цагууд (Present tenses)	Жирийн одоо цагийн идэвхгүй хэв (The passive present indefinite tense)	am / are / is + P2	I am called	намайг дууддаг (би дуудагддаг)

	Одоо үргэлжлэн байгаа цагийн идэвхгүй хэв (The passive present continuous tense)	am / are / is being + P2	I am being called	намайг дуудаж байна (би дуудагдаж байна)
	Одоо төгссөн цагийн идэвхгүй хэв (The passive present perfect tense)	have / has been + P2	I have been called	намайг дуудлаа (би дуудагдлаа)
Өнгөрсөн цагууд (Past tenses)	Жирийн өнгөрсөн цагийн идэвхгүй хэв (The passive past indefinite tense)	was / were + P2	I was called	намайг дууджээ (би дуудагджээ)
	Өнгөрөн үргэлжилсэн цагийн идэвхгүй хэв (The passive past continuous tense)	was / were being + P2	I was being called	намайг дуудсаар байсан (би дуудагдсаар байсан)
	Өнгөрөн төгссөн цагийн идэвхгүй хэв (The passive past perfect tense)	had been + P2	I had been called	намайг дуудчихсан байсан (би дуудагдчихсан байсан)
Ирээдүй цагууд (Future tenses)	Жирийн ирээдүй цагийн идэвхгүй хэв (The passive future indefinite tense)	shall / will be + P2	I shall be called	намайг дуудна (би дуудагдна)
	Ирээдүйд төгсөх цагийн идэвхгүй хэв (The passive future perfect tense)	shall / will have been + P2	I shall have been called	намайг дуудчихсан байх болно (би дуудагдчихсан байх болно)
Өнгөрсний ирээдүй цагууд (Future in the past)	Өнгөрсөн цагийн өнгөнөөс эс тухайлах ирээдүй цагийн идэвхгүй хэв (The passive future indefinite in the past)	should / would be + P2	I should be called	намайг дуудах байлаа (би дуудагдах байлаа)
	Өнгөрсөн цагийн өнгөнөөс ирээдүйд төгсөх цагийн идэвхгүй хэв (The passive future perfect in the past)	should / would have been + P2	I should have been called	намайг дуудчихсан байх байлаа (би дуудагдчихсан байх байлаа)

ҮЙЛ ҮГИЙН ЦАГ ЗОХИЦОХ ЁС (Sequens of tenses)

Англи хэлний нийлмэл өгүүлбэрийн гол өгүүлбэрийн үйл үгээс хамаарч туслах өгүүлбэрийн үйл үгийн цаг үүсдэг. Үүнийг цаг зохицох ёс гэдэг ба цаг зохицох ёсонд доорх дүрмийг баримтлана:

а) Дам ярианд (хүний хэлсэн үгийг найруулан өөрчилж хэлэх):

Гол өгүүлбэрт	бол	туслах өгүүлбэрт
he says (present)	that she	is angry (present)
		was angry (past)
he has said (perfect)		has been angry (perfect)
		had been angry (past perfect)
he will say (future)		will be angry (future)
		would be angry (conditional)

Гол өгүүлбэрт	бол	туслах өгүүлбэрт
he said (past)	that she	was angry (past)
he had said (past perfect)		had been angry (past perfect)
he would say (conditional)		would be angry (conditional)

Жич: **Тогтсон мэдээ баримт** буюу **мөнхийн үнэн байдал** илэрхийлэгдэж байвал туслах өгүүлбэрт одоо цаг (present) хэрэглэнэ.

Жнь: **He stated that the earth is round** - Тэр дэлхийг бөөрөнхий гэж мэдэгдсэн.

б) **"if өгүүлбэрт"** - ийг үз.

ҮЙЛ ҮГИЙН ЦАГ ЗОХИЦОХ ЁС (Sequens of tenses)

Англи хэлний нийлмэл өгүүлбэрийн гол өгүүлбэрийн үйл үгээс хамаарч туслах өгүүлбэрийн үйл үгийн цаг үүсдэг. Үүнийг цаг зохицох ёс гэдэг ба цаг зохицох ёсонд доорх дүрмийг баримтлана:

а) Дам ярианд (хүний хэлсэн үгийг найруулан өөрчилж хэлэх):

Гол өгүүлбэрт	бол	туслах өгүүлбэрт
he says (present)	that she	is angry (present)
		was angry (past)
he has said (perfect)		has been angry (perfect)
		had been angry (past perfect)
he will say (future)		will be angry (future)
		would be angry (conditional)

Гол өгүүлбэрт	бол	туслах өгүүлбэрт
he said (past)	that she	was angry (past)
he had said (past perfect)		had been angry (past perfect)
he would say (conditional)		would be angry (conditional)

Жич: **Тогтсон мэдээ баримт** буюу **мөнхийн үнэн байдал** илэрхийлэгдэж байвал туслах өгүүлбэрт одоо цаг (present) хэрэглэнэ.

Жнь: **He stated that the earth is round** - Тэр дэлхийг бөөрөнхий гэж мэдэгдсэн.

b) **"if өгүүлбэрийд"** - ийг үз.

ҮРГЭЛЖЛЭХ ЦАГИЙН ХЭЛБЭРҮҮД (Progressive forms)

Ямар нэгэн **дуусаагүй** үйл явдлын **үргэлжилж байгааг** илэрхийлдэг ба **to be + Одоо цагийн нөхцөлт үйл үг** буюу **нөхцөлт үйлийн хэлбэр (to be + Participle present or Participle 1)** үүсдэг. Үргэлжлэх цагийн бүх хэлбэрүүдийг **ййл игийн цагуудад** үзүүлсэн .

I am reading (now) = Би (одоо) уншиж байна.

It was raining (then) = Бороо орсоор л байсан. гэх мэт

Санамж : **Ижил цаг хугацаанд хоёр үйл явдал** зэрэг үргэлжилж байвал **гол** болон **туслах өгүүлбэрт** хоёуланд нь **үргэлжлэх хэлбэр (Progressive form)** байна.

We were working, while they were sleeping.

ДАДАЛ ЗУРШЛЫГ ИЛЭРХИЙЛЭХ НЬ (Expression of Habit)

Дадал болсон хэлбэр нь **одоо цагт (Present tense) will + to-гүй эс тухайлах төлөв (will + infinitive without to)** хэлбэрээр үүсдэг :

In April the weather will often change. - Дөрөвдүгээр сард цаг агаар байнга өөрчлөгдөнө.

Дадал болсон хэлбэр нь **өнгөрсөн цагт** үүсэхдээ дараах хоёр хэлбэрээр үүсдэг.

would to-гүй эс тухайлах төлөв (infinitive without to):	<u>I would go there.</u>	= Би тийшээ үргэлж явдаг.
used to + эс тухайлах төлөв (infinitive) :	<u>I used to take a bus.</u>	= Би автобусанд дандаа суудаг.

ИДЭВХГҮЙ ХЭВ (The passive voice)

Дээр **идэвхгүй хэвийн цаг**ийн бүх хэлбэрийг үзүүлсэн тул идэвхтэй болон идэвхгүй хэвийн ялгагдах байдлыг үзүүлэв. **to be + Participle perfect** or **Participle 2** (ярианы хэлэнд гол төлөв to be-ийн оронд **to get**-ийг хэрэглэдэг)

	Active	Passive
Одоо цаг (Present)	The master punishes John	John is punished by the master
Өнгөрсөн цаг (Past)	Did the master punish John?	Was John punished by the master?
Ирээдүй цаг (Future)	The master will not punish John	John will not be punished by the master
Үргэлжлэх хэлбэр (Progressive form)	They are looking at John	John is being looked at by them

"to"-гүй ЭС ТУХАЙЛАХ ТӨЛӨВ (Infinitive without to)

Дараах тохиолдолд "to" -гүй эс тухайлах төлөв байна:

1. **Туслах үйл үг** болон **to do** -ийн дараа:
I shall go home - Би гэр лүүгээ явна. We do not drink. - Би архи уудаггүй.
2. Үйлдэх хэвд (Active) **to make, to let, to did**-ийн дараа:
I let him come. - Би түүний ирэхийг зөвшөөрсөн.
3. Бодитой мэдрэгдэж байгаа илтгэх үйл үгийн дараа:
I hear him sing (singing) - Би түүний дуулахыг сонсдог.
4. Дараах хэлбэрийн хэллэгүүдийн дараа:
I had rather . . . ; I had better . . . ; I cannot but . . . ; I had as good

"to"-тэй ЭС ТУХАЙЛАХ ТӨЛӨВ (Infinitive with to)

Дараах тохиолдолд "to" -тэй эс тухайлах төлөв нь байна:

1. **Өгүүлэгдэхүүний** үүргээр :
 - о а. үйл үгийн өмнө бол: Always to help is not easy. - Дандаа туслах нь амаргүй.
 - о б. эзэн биегүй хэлбэрийн дараа бол: It is better to stay here. - Энд үлдсэн чинь дээр дээ.

2. **Нэмэлт өгүүлэхүүний** хэлбэрээр бол :
He seemed to be angry. - Тэр ууртай юм шиг санагдсан.
3. **Шууд тусагдахууны** хэлбэрээр бол:
He promised to come. - Тэр ирнэ гэж амласан.
4. Дараах тохиолдлуудад **Нэмэлт** хэлбэрээр:
 - үйл үгэнд орох бол : We helped him to translate the letter. - Бид түүнийг захиаг орчуулахад нь тусалсан.
 - хавсрал нэрэнд орох бол : Be slow to promise. - Битгий хурдан амла.
 - нэр үгэнд орох бол: I have the pleasure to know him - Үүнийг мэдэхэд надад таатай байв.
 - дэс тооны ард орох бол: He was the first to swim - Сэлэхдээ тэр мундаг нь байсан
5. Дараах тохиолдлуудад **байцын** хэлбэрээр байх бол:
 - зорилго болон шалтгаан заасан : I hurried to fetch a doctor. - Би эмч дуудахаар яарсан.
 - үр дагаварын : He was too tired to learn. - Тэр сурахад маш их ядарсан байсан.

Эс тухайлах төлөвийн тусгай хэрэглээ (Special use of the Infinitive)

Дараах тохиолдолд эс тухайлах төлөв нь **how to, want to, where to, so (such) . . . as to, in order to** -тэй хамт байна.

- **Сургах, сурах, ойлгох** утга бүхий үйл үгийн дараа **how to** (хэрхэн яаж) орох бол.
He learns how to ride a bike - Тэр дугуй хэрхэн унадагийг сурч байна.
- **what to** (юу), **where to** (хаана)-г хэрэглэх үед :
He did not know what to say; I showed him where to buy the books.
- **Хураангуйлсан гишүүн өгүүлбэрүүдэд "so" болон "such"-ийн дараа as to**-авах үед (гол болон туслах өгүүлбэрийн эзэн нэг байх үед) :
You were such a fool as to believe him. - Түүнд чи итгэх нь шал тэнэг хэрэг байсан.
- **in order to** (-ийн тулд)-г хэрэглэх бол :
He made him come in order to punish him. - Тэр түүнийг шийтгэхийн тулд л ирсэн.

Сануулга : **Үйлдэгдэх хэвийн утга** дараах тохиолдолд **үйлдэх хэвийн хэлбэрт** байж болдог.

1. Хэрэв учрыг нь үл ойлгох байдалгүй бол **хавсрал нэрийн** дараа :
This apple is good to eat. - Алим идэхэд сайн.
2. **there is, there are** -ийн дараа:
There is nothing to say. - Хэлэх юм юу ч алга.
3. **to let, to blame** хэрэглэх үед :
Rooms to let, you are to blame.

ЭС ТУХАЙЛАХ ЯЛГАЦ ГИШҮҮН (Accusative with the infinitive)

to -гүй (without to) байх тохиолдолууд нь :

1. **Мэдрэхүйтэй** холбоотой **to see** (харах), **to hear** (сонсох), **to feel** (барьж үзэх), **to watch** (харах, ажиглах), **to observe** (ажиглалт хийх) гэх зэрэг үйл үгийн дараа : I saw him come. - Би түүний ирэхийг харав.

2. Дараах үйл үгүүдийн дараа :
- а) хийлгэх утгатай : **to make, to have(to bid)**: **You make me laugh**. - Чи миний инээдийг хүргээд байна.
- б) зөвшөөрөх утгатай : **to let** (зөвшөөрөх, боломж олгох). Жишээ нь : **Let the boy return!** - Хүүхдийг буцаж ирэхийг зөвшөөрнө үү!

to - тэй (with to) байх тохиолдлууд нь :

1. **Хүсэл** илэрхийлсэн утгатай **to want, to wish, to like**-ийн дараа. Жишээ нь **I wish his to learn**. - Би түүнийг сурахыг хүсч байна.
2. Дараах утгатай үйл үгсийн дараа :
- а) хийлгэх гэсэн утгатай **to cause, to order, to command** гэх мэт үйл үгийн дараа. Жишээ нь : **We caused him to send for a doctor**. - Бид түүнийг эмч рүү явахыг шаардсан
- б) зөвшөөрөх утгатай **to allow, to permit, to suffer** гэх мэт үйл үгийн дараа. Жишээ нь : **We allowed the girls to come in**. - Бид охинд орохыг зөвшөөрсөн.
3. **Хэлэх, ярих** болон **бодох** гэсэн утгатай **to declare, to deny, to expect, to believe, to think, to suppose, to remember** гэсэн зарим үйл үгсийн дараа : **England expect every man to do his duty**. - Хүн бүр өөрийн үүргээ биелүүлэхийг Англи улс хүлээж байна.

Анхаар : Ярианы хэлэнд гишүүн өгүүлбэрт **that** - ийг хэрэглэхийг эрхэмлэдэг.

Санамж : **to say, to tell** (хэлэх, сонсгох), **to answer, to reply, to hope, to fear** гэсэн үгсийн дараа зөвхөн нэг л гишүүн өгүүлбэр **that** -ийг авдаг. Жиш нь :

He **hoped that she would come**. - Түүнийг ирэх л байх гэж тэр найдсан.

ЭС ТУХАЙЛАХ ТӨЛӨВТЭЙ НЭРЛЭХИЙН ТИЙН ЯЛГАЛ (Nominative with the infinitive)

Эс тухайлах төлөвтэй тусгагдахуун (Accusative with the infinitive) -нь **идэвхгүй хэвд (Passive) орохоороо эс тухайлах төлөвтэй нэрлэхийн тийн ялгал (Nominative with the infinitive)** болдог. Жишээ нь :

He was **heard to come in**. - Түүний орж ирэх нь сонсогдов.

I am told **to stay away**. - Намайг ирэхгүй бай гэж хэлсэн.

My father was told **to prepare everything**. - Бүх юмаа бэлтгэхийг аавд маань хэлсэн.

Санамж : **Эс тухайлах төлөв (Infinitive)**- нь **хавсрал нэр (Adjective)**-д for -ийн тусламжтайгаар холбогддог. Жишээ нь : **The town is too distant for me to be seen** - Энэ хотыг үзэхэд миний хувьд хэтэрхий хол.

ҮЙЛТ НЭР (The gerund)

Нэр үг болон **үйл үгийн шинжийг агуулсан "-ing"** төгсгөл бүхий үйл үгийг **үйлт нэр** гэдэг. Үйлт нэр нь өгүүлбэрт аль болох үйл үгийн ойролцоо байрлан дараах үүргийг гүйцэтгэнэ.

1. **Өгүүлэгдэхүүний** үүргээр : Swimming is healthy. - Усанд сэлэх нь эрүүл мэндэд тустай.
2. **Өгүүлэхүүний хэсгийн** үүргээр : That is running a great risk - Энэ бол том эрсдэл
3. **Шууд тусгагдахууны** үүргээр : Ялангуяа цагийн хамаарал заасан үйл үг, дур хүсэл эсвэл дур гутсаныг илтгэсэн үйл үгийн дараа хэрэглэгдэнэ.

Үйлт нэр үг нь дараах үйл үгийн дараа байх ёстой :

to go on	to have done with	to put off	to give up	to stop
to keep	I do not mind	to risk	I cannot	to finish

4. **Жишээ нь** : Go on reading. - Үргэлжлүүлэн унших.

Үйлт нэр үг нь дараах үгийн дараа байж болно.

to like	to prefer	to mind	to remember	to excuse
to hate	to enjoy	to love	to regret	to start

5. **Жишээ нь** : I like walking - I like to walk - Би явган явах дуртай.
6. Дараах тохиолдолд **үйл үг, нэр үг, хавсрал нэрээс хамаарч** байгаа **угтвар үгийн дараа** үйлт нэр үг нь байрлана.

а) Үйл үг :

to complain of	to delight in	to insist (up) on	to object to	to succeed in
to depend on	to despise of	to prevent from	to quarrel about	to think of

7. **Жишээ нь** : He succeeded in escaping.

б) Нэр үг :

to be in the habit of	to be in danger of	a plan for	to be on the point of	the way of
-----------------------	--------------------	------------	-----------------------	------------

8. **Жишээ нь** : He was in danger of getting drowned.

в) Хавсрал нэр :

fond of	capable of	keen on	accustomed to
proud of	disappointed at	far from	

9. **Жишээ нь** : She was found of being admired.

10. Үйлт нэр үг нь дараах тохиолдлуудад **гишүүн өгүүлбэрт** дараах **байцын үүргүүдийг** гүйцэтгэнэ.
- а) before - after - on - upon** - ны дараах **цаг** (temporal) заасан байцын :
on leaving America - америкийг орхих үед
- б) for** (= -ийн тулд, төлөө, учраас), **for the sake of** (= -ын тулд), **on account of** (= -ын тулд, -аас болж) -ын дараа **шалтгаан** заасан (causal) заасан байцын :
He was punished for having stolen. - . . . -ынх нь төлөө тэр буудчихсан.
- в) by** (-аар), **with** (-ийн тулд), **without** (- гүйгээр), **instead of** (-ын оронд) -ын дараа **арга хэлбэр**ийн байцын :
He left without saying goodbye. - Тэр баяртай ч гэлгүй яваад өгөв.
- г) by** (- учраас, тэгэх завсар) -ын дараа **дэмжих** (instrumental) байцын :
By inventing a machine he became famous. - Машин зохиосноор тэр алдартай болсон.
- д) in spite of** (-боловч, вч, ч) -ын дараа **найр тавих** байцын :
In spite of being late you can hear the speech. - Та хожимдсон ч гэсэн илтгэлийг сонсч болно.

Санамж : Үйлт нэр үгийн нийлмэл цагийн оронд гол төлөв **энгийн цаг** хэрэглэдэг. (Ялангуяа **after** -ийн дараа) :
after having finished - **after finishing** = дуусаад , төгсөөд ; **for having stolen** - **for stealing** - хулгай хийснийхээ төлөө

НӨХЦӨЛТ ҮЙЛ ҮГ (The participles)

Хавсрал нэр болон **үйл үгийн шинжийг** агуулсан **"-ing"** ба **"-ed"** төгсгөлтэй үйл үгийг **нөхцөлт үйл үг** гэдэг. Нөхцөлт үйл үг нь **одоо цагт нөхцөлт үйл үг (The present participle)** = **нөхцөлт үйл үг ийн нэгдүгээр хэлбэр (Participle 1)** болон **өнгөрсөн цагт нөхцөлт үйл үг (The perfect participle)** = **нөхцөлт үйл үгийн хоёрдугаар хэлбэр (Participle 2)** гэсэн хоёр хэлбэртэй байдаг.

Одоо цагт нөхцөлт үйл үг нь ямагт **"-ing"** төгсгөлтэй : **I saw a boy beating a dog.** - Би нохой зодож байгаа хүүг харсан.

Өнгөрсөн цагт нөхцөл үйл үг нь дүрмийн үйл үгэнд **"-ed"** залгаж үүснэ. (дүрэм бус үйл үгийг үзнэ үү)

There lived a little girl called Red riding hood. - Тэнд Улаан малгайт гэдэг жижигхэн охин амьдардаг байв.

I . Нийлмэл нөхцөлт үйл үг нь өгүүлбэрийг **товч хураангуй болгоход** хэрэглэгддэг ба хэрэглэх тохиолдлууд нь :

- Тодотгол гишүүн өгүүлбэрийг хураангуйлахад** : Энэ нь **гол өгүүлбэрийн нэг хэсэгт тодотгол байдлаар** ордог. Жишээ нь :
The American, visiting our town, was very delighted. - Манай хотод зочилж байгаа Америкчууд маш их сэтгэл хангалуун байсан.
- Дараах тохиолдлууд дахь **байц өгүүлбэрийг (adverbial clause)** хураангуйлахад :
 - цаг заасан** : **Having done their work, they went home.** - Өөрсдийн ажлаа дуусгаад гэртээ харьцаасан.
 - учир шалтгаан заасан** : **(being) tired of waiting, I went off**

- в) **арга хэлбэр заасан** : He entered the room carrying some books. - Тэр хэдэн ном барьсаар өрөөнд орсон.
- г) **Нөхцөл шалтгаан заасан** : This poem, if carefully declaimed, will be impressive
Утгыг нь тодорхой болгохын тулд **холбоос үг** ашиглаж болно. (**while, though** гэх мэт)

II . **Нийлмэл бус нөхцөлт үйл үг** (зөвхөн бичгийн хэлэнд хэрэглэгддэг) нь **бие даасан өгүүлэгдэхүүнтэй** байдаг ба дараах байдлаар илэрхийлэгддэг.

а) **цаг заасан** : This done, we went home.

б) **шалтгаан заасан** : The task being too hard, he gave up all hope

Санамж : Одоо цагт нөхцөл үйл үг нь тогтсон хэллэгүүдтэй байдаг. Жишээлбэл :

considering	тооцон үзэх, анхааралдаа авах
excepting	үүнээс гадна, гадна, -аас бусад
including	оролцуулаад, багтаан, үүнд, үүний дотор
supposing	өргөмөл, үрчилсэн
strictly speaking	чухамдаа бол
generally speaking	нийтийн, ерөнхий, түгээмэл

ТУСАХ, ЭС ТУСАХ, ЭГЭХ ҮЙЛ ҮГС (Transitive, intransitive, reflexive verbs)

1. **Тусах үйл үг** (The transitive verb) нь нэр үгийг **Өгөх орших болон Заахын тийн ялгалд захирдаг** ба нэр үгээ **Өгөх оршихын тийн ялгалд захирч байвал шууд биш тусгагдахуун** (Indirect object), **Заахын тийн ялгалд захирч байвал шууд тусгагдахуун** (Direct object) гэнэ. Жишээ нь :
Заахын тийн ялгалт тусгагдахуун : **to think - He thanked his father.** - Тэр аавдаа талархдаг.
Тусах үйл үг нь мөн **идэвхгүй хэвийг** үүсгэдэг ба Заахын тийн ялгалт тусгагдахуун нь өгүүлэгдэхүүн болно. Жишээ нь : **His father was thanked by him.**
2. **Эс тусах үйл үгс** (The intransitive verb) нь тусгагдахуунгүй юм уу угтвар үгт (шууд бишээр) тусгагдахууныг захирна. Жишээ нь :
He shouted loudly. -Тэр чангаар хашгирав. **I am going to the shop.** - Би дэлгүүр лүү явж байна.

Дүрмийн бус : Өнгөрсөн цагт нөхцөл үйл үг (**The perfect participle**) -ийн **тэмдэг нэрийн шинж чанар** нь илүү онцлогдож байвал (гэхдээ маш ховор) to be -г хэрэглэнэ. **He is gone.** - Тэр явж одсон.

Зарим нэг үйл үгийн хувьд **Өгөх оршихын тийн ялгалт тусгагдахуун** нь байнга **to** хэрэглэдэг.

<u>english</u>	<u>mongolian</u>
to add to	-д нэмэх
to mention to	-д дурдах
to prefer to	эрхэмлэх
to belong to	-д хамаарах
to present to	-д гардуулах
to deliver to	-д шилжүүлэх
to explain to	-д тайлбарлах
to introduce to	-д танилцуулах
to seem, appear to	-д үзэгдэх
to communicate to	-д мэдээлэх
to propose to	-д санал гаргах
to yield to	эрхшээлд орох
to add to	-д нэмэх
to relate to	-д ярих
to say to	-д хэлэх
to repeat to	давтах

3. (угтвар үгт өгөх оршихын тийн ялгалтай харьцуул)

4. Эгэх үйл үгс (The reflexive verb) :

а) Байнга **эгэх** (цөөн үг байдаг) : **to avail o.s** - эдлэх хэрэглэх
to pride o.s - бие магтах, гайхуулах. Жиш : **Don't pride yourself!**

б) **Тусах** болон **эгэх** гэхчилэн :

to defend	хамгаалах
to excuse	уучлал гуйх
to enjoy	баярлах, баясах
to prove	чадлаа харуулах
to warm	дулаацах
to mix	хутгалдах, холилдох

5. Жишээ нь : I **warmed** my hands. - He **warmed himself** at the fire.

в) **Тусах** :

to approach	дөхөх ойртох
-------------	--------------

to fear	айх
to remember	санах, дурсах
to wash	угаах
to refuse	татгалзах
to mind	-ыг халамжлах
to join	нийлэх, хамтрах
to dress	хувцаслах

б.

г) **Эс тусах** :

to amount to	-д хүрэх, болох
to sit down	суух
to wonder at	-д гайхуулах
to depend (up) on	-д найдах
to care for	-ыг халамжлах
to surrender	эрхэнд орох
to happen	болох, тохиолдох
to turn to	-д зориулагдах
to be mistaken	алдах, эндэх
to rejoice	баярлах, баясах
to complain of	тухай гомдох, хэлэх
to bow to	-д мэхийх
to be glad to, of	-д баярлах
to differ from	-аас ялгарах
to rise	босох, өндийх
to be ashamed of	-аас ичих, зовох
to long for	-ыг санах, үгүйлэх
to apply to	-д зориулах

Үйлдүүлэх үйл үгс

Зарим нэг **эс тусах үйл үгс** мөн **тусах үйл үгийн** үүргээр хэрэглэгддэг ба тэгэхдээ **үйлдүүлэх утга** илэрхийлдэг.

унах	to drop	унагах
өсөх,ургах	to grow	ургуулах

гүйх	to run	гүйлгэх
зогсох байх	to stand	тавих
нисэх	to fly	нисгэх
буцаж ирэх	to return	буцааж өгөх
буух, доошлох	to sink	буулгах, доошлуулах

Жишээ нь : The ball dropped. - Бөмбөг унав. ; He dropped the ball. - Тэр бөмбөгийг унагав.

Анхаар! Үйлдүүлэх үйл үгс нь мөн **үйлдэгдэх хэв (Passive)** үүсгэдэг. Жишээ нь :
the captain decided to sink the ship - the ship was sunk by the captain.

ХЭЛЦ ҮЙЛ ҮГ (Phrasal verbs)

Сер илтэй хоршиж нэг утга санааг илэрхийлдэг үйл үгсийг хэлц үг гэдэг ба орчин цагийн англи хэлэнд гол төлөв **угтвар үг** юм уу **үйл хавсралтай хоршиж** утга санааг илтгэдэг.

Анхаар : Ардаа **угтвар үгтэй** хэрэглэгддэг үйл үгээс хэлц үйл үг нь **ялгаатай**. Хэрэв **what? when? where?** гэх мэт асуултанд хариулагдаж байвал хэлц үйл үг биш юм.

Жишээ нь : **give away** - бэлэглэх, тарааж өгөх ; **give up** - болих, хаях ; **look after** - харах, халамжлах ; **look for** - эрэх, хайх ; **look out** - шагайх гэх мэт

Хэлц үйл үгийг индсэн гурван төрөлд хувааж үздэг.

I. Үйл үг + үйл хавсрал (verb + adverb)

а) Үйл үг нь **эс тусах** бол **тусгагдахуун гишүүнгүй** байна. Жишээ нь :
My parents get up very early. - Аав, ээж хоёр их эрт босдог.

б) Үйл үг нь **тусгах** бол **тусгагдахуун нь** хэлц үйл үгийн **смне** юм уу **хойно** байрлана. Жишээ нь:
The man called back his words. - Тэр хин хэлсэн үгээ буцаав.

II. Үйл үг + угтлага (verb + preposition) :

Угтвар үгс нь ямагт тусгагдахуунтай байдаг тул энэ төрлийн үйл үгс нь ямагт тусгагдахуунтай байна. Жишээ нь :

I am looking for my passport - Би паспортоо хайж байна.

I rely on her. - Би түүнд найдаж байна.

She asked me for help. - Тэр надаас тусламж гуйв.

III. Үйл үг + үйл хавсрал + угтлага (verb + adverb + preposition) :

Энэ төрлийн хэлц үйл үг нь **үйл үг + үйл хавсрал** болон **үйл үг + угтлага** гэсэн төрлүүдийн аль алиных нь шинжийг агуулсан байна. Жишээ нь :

Let's go on with our lesson. - Одоо хичээлээ үргэлжлүүлцгээе.

You should lead up to the exams. - Та нар шалгалтандаа аажмаар бэлтгэх хэрэгтэй.

УГТВАР ҮГ (The preposition)

Англи хэлний нэр үг нь тийн ялгалын утгыг **Саксоны хамаатуулах** болон **Заахын тийн ялгалын өмнөх Өгөх оршихын тийн ялгалаас** бусад тохиолдолд үйл үгээс гадна угтвар үгийн тусламжтайгаар монгол хэлний 7 тийн ялгалтай дүйцэх утгыг гаргаж өгдөг.

Орон байр заах угтвар үг (Prepositions of Place)

english	mongolian	example	
on	дээр	<u>on</u> the house	байшин дээр
in	дотор	<u>in</u> the house	байшин дотор
at	дэргэд, дотор, дээр	<u>at</u> the house	байшингийн дэргэд
over	дээр, дээгүүр	<u>over</u> the house	байшин дээгүүр
near	ойролцоо	<u>near</u> the flat	байрны ойролцоо
in front of	өмнө, нүүрэн талд	<u>in front of</u> the flat	байрны өмнө
behind	цаана, ар талд	<u>behind</u> the flat	байрны ар талд
across	хөндлөн	<u>across</u> the street	гудамж хөндлөн
through	нэвт, шувт, -аар	<u>through</u> the window	цонхоор, цонх нэвт
between	хооронд, завсар	<u>between</u> the vases	ваарнуудын хооронд
among	дунд	<u>among</u> the students	оюутнуудын дунд
around(round)	дэргэд, тойроод	<u>around</u> the table	ширээг тойроод
atop	орой дээр, дээр	<u>atop</u> his head	түүний толгой дээр
beneath	дор, доор	<u>beneath</u> the tree	модны дор
beside	дэргэд, хажууд	<u>beside</u> the house	байшингийн хажууд
beyond	цаана, нөгөө талд	<u>beyond</u> the building	байшингийн нөгөө талд
by	дэргэд, ойр, хажууд	<u>by</u> the river	голын дэргэд
nearby	ойр, ойрхон	<u>nearby</u> the flat	байрны ойр
within	дотор	<u>within</u> the city	хотын дотор
under (below, beneath)	дор, доор	<u>under</u> the house	байшин доор

Чиглэл заах угтвар үг (Prepositions of Direction)

english	mongolian	example
---------	-----------	---------

to	-руу, -д, -т	<u>to</u> the house	байшин руу
into	-руу, -д, -т(дотогш)	<u>into</u> the house	байшин руу(дотогш)
out of	-аас (гадагш чиглэл)	<u>out</u> of the house	байшингаас
round	тойрон	<u>round</u> the house	байшинг тойрон
from	-аас	<u>from</u> the flat	байрнаас
over	дээгүүр	<u>over</u> the city	хотын дээгүүр
along	дагуу, тууш	<u>along</u> the river	голын дагуу
towards(toward)	руу, . . .-ны чиглэлд, зүг, тийш, өөд	<u>towards</u> the house	байшингийн зүг

Цаг хугацаа заах угтвар үгс (Prepositions of Time)

english	mongolian	example	
on	-д, -т (өдөр)	<u>on</u> Saturday	Бямба гаригт
		<u>on</u> May 11	5 сарын 11-нд
		<u>on</u> week days	ажлын өдрүүдэд
in	-д, -т, дараа	<u>in</u> March	3-р сард
		<u>in</u> 2002	2002 онд
		<u>in</u> summer	зун(д)
		<u>in</u> the morning	өглөө(д)
		<u>in</u> an hour	цагийн дараа
		<u>in</u> a day	нэг өдрийн дараа
		<u>in</u> 4 months	4 сарын дараа
at	-д, -т (цаг)	<u>at</u> 7 o'clock	7 цагт
		<u>at</u> first	эхэндээ
		<u>at</u> the beginning	эхээр
		<u>by</u> 3 o'clock	3 цаг гэхэд
by	гэхэд (тодорхой хугацаа)		
since	-аас хойш	<u>since</u> 1997	1997оноос хойш
		<u>since</u> 1 o'clock	1 цагаас хойш
for	турш	<u>for</u> an hour	нэг цагийн турш
		<u>for</u> 5 months	5 сарын турш
during	үед, турш	<u>during</u> the lesson	хичээлийн үед

before	өмнө, урьд	<u>before</u> the lesson	хичээлийн өмнө
		before lunch	үдийн ундны өмнө
after	дараа	<u>after</u> the lesson	хичээлийн дараа
		after 3 years	3 жилийн дараа
till, until	хүртэл	<u>till</u> June	6-р сар хүртэл
		until I come back	намайг эргэж иртэл
from . . . till	. . . аас. . . хүртэл	from 2 till 4 o'clock	гурваас дөрвөн цаг хүртэл
last	өнгөрсөн	last night	өнгөрсөн шөнө
		last month	өнгөрсөн сард
next	дараагийн	next week	ирэх долоо хоногт
		next month	ирэх сард
		next April	ирэх 4 сард
ago	өмнө, урьд	a day ago	нэг өдрийн өмнө
		a month ago	сарын өмнө
		at the ago of 21	21 насандаа
around	орчимд	at around 10 o'clock	10 цагийн орчимд
between	хооронд	<u>between</u> one and two o'clock	нэгээс хоёр цагийн хооронд

ХОЛБООС ҮГ (The conjunction)

Холбоос үг нь **бие даасан үг өгүүлбэрүүдийг холбох** үүрэгтэй ба холбоос үгийн дараах төрлүүд байдаг.

I . Зэрэгцүүлэх (Co-ordinating Conjunctions) :

english	mongolian
and	ба, бөгөөд, харин
neither . . . nor	. . . ч биш
as	тэгэх, ингэх үедээ
both . . . and	аль аль нь, . . . ч тэр
whereas	гэтэл, харин
or	буюу
as well as	мөн түүнчлэн
not only . . .but also	зөвхөн . . . төдийгүй, мөн түүнчлэн

but	гэвч
while	-х зуур, хооронд
either . . . or	эсвэл

Жишээ нь : I and my brother - ах бид хоёр

He is small but strong. - Тэр жижиг гэвч хүчтэй.

He can't (either) read or write. - Тэр уншиж бичиж чаддаггүй.

I know both you and your friend. - Би чамайг ч чиний найзыг ч мэднэ.

II . Захируулах (Subordinating Conjunctions):

english	mongolian
that	гэж
till (until)	хүртэл, болтол
because	учир нь, яагаад гэвэл
lest	. . . -гүйн тулд
though, although	хэдийгээр . . . боловч
before	ээс өмнө
where	хаана, хаашаа
if	хэрэв
when	. . . үед, -хад(4)
unless	-гүй л бол
for	тул, учир
if weather	уу(2), . . . ууь үгүй юу
while	үед
since	аас хойш, учраас, тул
in order that	. . . -ын тулд, . . . сан(4) байхын тулд
provided (that)	(гэсэн) нөхцөлд
as soon as	-магц(4), -нгуут(2) (хугацаа)
as long as	зөвхөн, -х тохиолдолд
as	тул, учир, үед, -хад(4)
supposing	хэрвээ . . . сан(4) бол
after	-аас(4) хойш
wherever	хаана ч, хэзээ ч

so that	тулд, гэж
in case	-бал, -вал, хэрэв, -ж магадгүй тул

зэрэг холбоосыг **харьцуулах холбоос** (comparative conjunctions) гэдэг ба холбоос үг нь өгүүлбэрт үндсэн утгаа хадгалж бие даасан гишүүний үүргээр орж байвал **холбох үгс** (conjunctive words) гэдэг.

Хэрэв өгүүлбэрт үндсэн утгаа алдах тохиолдолд холбоос үгийн үүргээр орно.

<u>Холбох үг</u>	<u>Холбоос үг</u>
I know who lives in this house.	The man who lives in this house works in a bank.
Энэ байшинд хэн амьдардгийг би мэднэ.	Энэ байшинд амьдардаг хүн банкинд ажилладаг.

ДҮРЭМ БУС ҮЙЛ ҮГ (Irregular verbs)

	<u>English</u>			<u>Mongolian</u>
	Эс тухайлах хэлбэр (Indefinite infinitive)	Жирийн өнгөрсөн цаг (Simple past)	Өнгөрсөн цагт нөхцөл үйл үг (Past participle)	
I . Нэг хэлбэрийн				
bid	bid	bid	гуйх хүсэх	
burst	burst	burst	дэлбэрэх, тэсрэх	
cast	cast	cast	орхих, хаях	
cost	cost	cost	үнэтэй байх	
cut	cut	cut	хэрчих, огтлох	
hit	hit	hit	цохих, дэлсэх	
hurt	hurt	hurt	бэртэх, гэмтэх	
let	let	let	зөвшөөрөх, орхих	
put	put	put	тавих	
read	read	read	унших	
set	set	set	байрлуулах, суух	
shed	shed	shed	урсгах	
shut	shut	shut	хаах, таглах	
spread	spread	spread	дэлгэрэх, тархах	
II . -t төгсгөл авдаг				
bend	bent	bent	муруйх, матах	
build	built	built	барих, байгуулах	
burn	burnt	burnt	шатаах, түлэх	
dream	dreamt	dreamt	зүүдлэх, мөрөөдөх	
dwell	dwelt	dwelt	оршин суух, нутаглах	
lean	leant	leant	налах, түших	

learn	learnt	learnt	сурах, судлах
lend	lent	lent	зээлүүлэх, зээл өгөх
mean	meant	meant	гэх, дурдах
send	sent	sent	илгээх, явуулах
smell	smelt	smelt	үнэрлэх
spell	spelt	spelt	үсэглэх, холбох
spend	spent	spent	(цаг) зарах, өнгөрүүлэх
spoil	spoilt	spoilt	эвдрэх, гэмтэх

III . Үндсэн эгшиг богиносох

bleed	bled	bled	цус гарах
breed	bred	bred	тэжээх, өсгөх
creep	crept	crept	мөлхөх
deal	dealt	dealt	эрхлэх, хариуцах
feed	fed	fed	тэжээх
feel	felt	felt	мэдрэх, мэдэх
flee	fled	fled	оргох, буруулах
keep	kept	kept	хадгалах
kneel	knelt	knelt	сөгдөх, сөхрөх
lead	led	led	хөтлөх, удирдах
leave	left	left	орхих, үлдээх
light	lit	lit	ноцоох, асаах
meet	met	met	уулзах
sleep	slept	slept	нойрсох, унтах
sweep	swept	swept	шүүрдэх
weep	wept	wept	уйлах, гашуудах

IV . Үндсэн эгшиг бусад өөрчлөлтүүд

bring	brought	brought	авчрах
buy	bought	bought	худалдан авах
catch	caught	caught	барих
have	had	had	-тай байх, -тай
hear	heard	heard	сонсох
lay	laid	laid	хэвтэх, тавих
lose	lost	lost	алдах, гээх
make	made	made	хийх, үйлдэх
pay	paid	paid	мөнгө өгөх, төлөх
say	said	said	хэлэх, өгүүлэх
seek	sought	sought	эрэх, хайх
sell	sold	sold	худалдах, зарах
teach	taught	taught	багшлах
tell	told	told	тайлбарлах, хэлэх
think	thought	thought	бодох, санах

V . Гурван өөр эгшиг

arise	arose	arisen	өөдлөх, өндийх, босох
begin	began	begun	эхлэх, үүсэх
drink	drank	drunk	уух, залгих
drive	drove	driven	жолоодох, хөөх
fly	flew	flown	нисэх
ride	rode	ridden	унаа унах
ring	rang	rung	хангинах, дуугарах
rise	rose	risen	босох, дээшлэх
sing	sang	sung	дуусах
sink	sank	sunk	шингэх, живэх
spring	sprang	sprung	үсрэх, харайх
swim	swam	swum	усанд сэлэх
write	wrote	written	бичих

VI . Одоо цаг болон

beat	beat	beaten	цохих, жанчих
become	became	become	болох, хувирах
bid	bade	bidden	хүсэх, гуйх, урих
blow	blew	blown	үлээх
come	came	come	ирэх
draw	drew	drawn	зурах, дүрслэх
eat	ate(eat)	eaten	идэх, зооглох
fall	fell	fallen	унах, ойчих
forbid	forbade	forbidden	хорих, хориглох
forgive	forgave	forgiven	шилжүүлэх, өршөөх
give	gave	given	өгөх
grow	grew	grown	ургах, өсөх
know	knew	known	сэдэх, ухаарах
mistake	mistook	mistaken	алдах, эндэх
run	ran	run	давхих, гүйх
see	saw	seen	харах, үзэх
shake	shook	shaken	сэгсрэх
slay	slew	slain	алах
take	took	taken	авах, барих
throw	threw	thrown	хаях, орхих

VII . Өнгөрсөн цаг болон өнгөрсөн цагт нөхцөл үйл үг нь адилхан эгшигтэй

awake	awoke	awoke(awaked)	сэрэх
bear	bore	borne	төрөх
bind`	bound	bound	уях, боох, хүлэх
bite	bit	bitten	хазах, зуух
break	broke	broken	эвдэх, хэмхлэх
choose	chose	chosen	шилэх, сонгох
cling	clung	clung	наалдах, зуурах

dig	dug	dug	малтах, ухах
fight	fought	fought	тэмцэх, тулалдах
find	found	found	олох
forget	forgot	forgotten	мартах
freeze	froze	frozen	хөлдөх
get	got	got	авах, хүрч очих
hang	hung	hung	өлгөх, дүүжлэх
hide	hid	hidden	нуугдах
hold	held	held	барих, атгах
lie	lay	lain	хэвтэх
shine	shone	shone	гэрэлтэх, гийгүүлэх
shoot	shot	shot	харвах, буудах
sit	sat	sat	суух
speak	spoke	spoken	ярих, өгүүлэх
spin	spun	spun	ээрэх
spit	spat	spat	нулимах
stand	stood	stood	зогсох
steal	stole	stolen	хулгайлах
stick	stuck	stuck	хатгах, наах
sting	stung	stung	хатгах, хэлхэх
strike	struck	struck	цохих, тогших
swear	swore	sworn	тангараглах
swing	swung	swung	савлах, дүүжигнэх
tear	tore	torn	сэмрэх, урагдах
wear	wore	worn	өмсөх, зүүх
win	won	won	хожих, дийлэх
wring	wrung	wrung	мушгих, базах

VIII . Сул хэлбэрийн дараах өнгөрсөн цаг

mow	mowed	mown	өвс хадах
sew	sewed	sewn	оёх, хадах
show	showed	shown	үзүүлэх
sow	sowed	sown	тарих, тариалах
strew	strewed	strewn	энд тэнд хаях, цацах

IX . Онцгой үндсэн хэлбэрүүд

do	did	done	хийх, үйлдэх
go	went	gone	явах, одох
be	was	been	байх, юм, мөн, бол